Poštarina plaćena u gotovom.

ZAGREB

BROJ 5. SVIBANJ 1934. GOD. II.

Izlazi mjesečno. Pretplata Din 100·—
godišnje, Dinara 50·— polugodišnje.

Cijena Din 10·—

UNION
ČOKOLADA
KARAMELI
DESERTI

Nepromočivi
Hubertus ogrtači
od Din 160—320
TIVAR ODIJELA

E. VAJDA - ČAKOVEC
MEDJIMURJE - JUGOSLAVIJA
Brzojavi: Vajda Čakovec
Veletrgovina peradi, divljači i jaja. - Vlastita moderno uredjena hladiona.
Kupuje u svako doba perad, divljač i jaja te obračunava pošiljke brzo, točno i kulantno,
PRODAVAONA ZAGREB NA TRŽNICI
Telefon: Čakovec 50, 60, 3 i 4. Telefon Zagreb 84-46.

U redakcijskim i u poslovima uprave primaju se stranke svakog dana od 5-7 sati poslije podne u Gajevoj ulici 7, II kat, kamo se umoljavaju priposlati i rukopisi.

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA
BROJ 5. GOD. II. SVIBANJ 1934.

NAŠ NOVI PREDSJEDNIK

U onoj otmjenoj Gospodskoj ulici — što vodi od Dveraca do Markovoga trga — stoji i obiteljska kuća plemenitih Cuculića-Bitorajskih. Tu živi i danas bivši veliki župan i intendant Hrv. kazališta Milorad Cuculić-Bitorajski, otac našega novoizabranog predsjednika, stari zagrebački patricij i vrijedan radnik na mnogim linijama javnoga rada, koje su davale i daju našem Zagrebu epiteton Hrvatske Metropole, žarište jugoslavenske ideologije i centar rada za plemeniti rad iz oblasti znanosti, umjetnosti, narodnog ponosa i privrede.

I ako bi arhivalno istraživali rodoslovlje te patricijske porodice, odveo bi nas taj rad po njezinim rodbinskim vezama u gotovo sve one patrijarhalne kurije, koje stvaraju Gornji Grad na dominantnim Goricama, sa belvederima na novi savremeni nizinski Zagreb i sa tišinama, koje nas iz nervozne sadašnjice sanjivo prenose u romantiku prošlih dana.

I svaka od tih gornjogradskih kurija davala je žive priloge za sadanju veličinu našega grada, ta imena utkana su u historiju, pa iako u novije

doba izumiru mnogi posljednji potomci starosjedilačkih Gričana, oni koji ostaju, sa solidnim znanjem, poštenjem i predanošću nastavljaju radove svojih predaka u onoj formi, kakvu namiću potrebe novoga i velikoga Zagreba.

A medju tima nalazimo i ime našega novog predsjednika dra. Tome Cuculića-Bitorajskog.

Rodjen 16. III. 1882. na Griču, svršava studije u Zagrebu i inozemstvu, bude promoviran na zagrebačkom sveučilištu na doktora prava, započinje činovničku karijeru kod ravnateljstva erarno pravnih posala, svršava odvjetničku i sudsku praksu, prelazi civilnom odjeljenju drž. nadodvjetništva, dok ne bude 1914.—18. u vojsci, u kapetanskom činu vojnog auditora. Po oslobodjenju prelazi ponovno hrvatskoj vladi, dok 1919. kao vladin povjerenik za grad Senj napušta javnu službu i potpuno se posvećuje odvjetničkome zvanju.

U tom razdoblju započinje procvat zagrebačke privrede, pa u pravnoj strani organizacije »Jugoslav. serum zavoda« i »Javnih carinskih skladišta« dr. Tomo Cuculić agilno i uspješno djeluje pa i danas saradjuje.

Da se vidi da je i djed našeg predsjednika, Tomo Cuculić, radio prije 84 godine na procvatu tadanjeg tek ujedinjenog Zagreba (Grič, Kaptol i Vlaška ulica) donosimo pismo bana Jelačića, kojim slavni hrvatski ban šalje Tomu Cuculića u Beč da kod tadanjeg ministra policije Bacha zastupa ujedinjeni Zagreb kod donošenja novoga tadanjeg zakona za grad Zagreb.

Br. 51

P. u P.

Gospodine!

U smislu odobrenog od Nj. Veličanstva sveobćeg deržavnog obćinskog zakona, kojeg prilagodjenje za krunovinu Horvatsku i Slavoniu previšjem odobrenju jednovremeno se podnaša, podelit će se zemaljskim glavnim, županijskim i inim znamenitim gradovima po zakonu posebni ustavi.

Takov posebni obćinski ustav imat će se za glavni Grad Zagreb sačiniti.. Za izradjenje ovog imadu se u smislu poziva popečitelja nutarnjih delah od 12. Lipnja o. g. br. 3198 takove osobe, koje odnošenja dotičnih gradovah potanko poznata, u Beč poslati, da neposredno kod vis. popečiteljstva o tome savetovanja derže.

U prizrenju znanosti i izskustva koje ste si Vi glede gradskih i obćinskih poslovah grada Zagreba, pribaviti u stanju bili, i u nadi, da ste vi tako duh namenjenih novih ustavnih uredjenjah kroz temeljno izpitivanje do sad proglašenih zakonah i naredbah pojmiti, kako i prave koristi za dobro grada Zagreba i njegovog žiteljstva uvažavati kadri, pozivam Vas,

da u tu sverhu bezodvlačno u carski stolni grad odidete, i pokazavši ovaj poziv g. popečitelju nutarnjih delah, Dru Aleksandru Bachu, kojega sam već unapred o Vašem došastju izvestio, pristojno predstavitese.

Svama će u istu svrhu gg. Ivan Nep. Kamauf gradski sudac i od strone kaptola Aug. Dutković žp. bilj. u Beč ići, skojimi se ujedno g. popečitelju predstavite.

Za troškove tog puta odredit će se Vama od g. popečitelja oni prihodi; koji gradskim poslanikom drugih krunovinah kod sličnog pošaljstva podeljeni biše.

Dan Vašeg odlazka izvolite mi do znanja staviti.

Od c. k. političkog ustrojavajućeg pověreničtva.

U Zagrebu 16a Srpnja 1850.

Jellačić Ban v. r.

G. Tomi Cuculiću, gradskom pučniku.

Bilo je to 1850. godine i slučaj je odredio da unuk gradskoga pučnika Tome Cuculića bude u oči donošenja novoga zakona o gradovima u oslobodjenoj domovini izabran predsjednikom »Društva Zagrepčana«, koje društvo prije svega mora da radi na progresu nama najdražega grada, pa će dobronamjerna saradnja Društva Zagrepčana kod donošenja novoga zakona o gradovima nesumnjivo biti od koristi i našoj velikoj slobodnoj narodnoj državi i za grad Zagreb, koji je blistavi dragulj u moćnoj Jugoslaviji pod žezlom našeg Mudrog i Viteškog Kralja.

Ur.

Dr. Cuculić Tomo, advokat, predsjednik društva

ZAGREB — ZAGREPČANIMA

Kada se pročita poglavlje pravila »Društva Zagrepčana«, koje govori o svrhi društva i kad se zapita, koja je najpreča potreba, kojoj mora da društvo udovoljava, onda zapinju oči u riječi: »Društvu je svrha, da utječe u ekonomsko-komunalni život i razvoj grada Zagreba«.

Riječi »ekonomsko-komunalni« znače vrlo mnogo i ništa. Vrlo mnogo znače onda, ako društvo hoće i može da utječe na ona razmjera, koja su obilježena ovom grčko-latinskom kovanicom. Kažem »ako može«, ali ima jedna poslovica u jednom stranom svjetskom jeziku anglosaske rase, a ta glasi: »Gdje ima volje nalazi se i put« ili u hrvatskom jeziku: »Što se hoće, to se i može«.

U čemu se sastoji problem? U našem velikom poratnom Zagrebu vlada velika bijeda, dapače tolika, da se ista odrazuje već na vanjskom obilježju i držanju grada i pučanstva, a što se bolom u duši konstatira onda, kad brzim prometnim sredstvom dođeš u koji drugi grad.

Ovo spriječavati i liječiti najpreča je naša dužnost. Što da se učini pitati će čitalac ovoga napisa. Zar će »Društvo Zagrepčana« tome pomoći, zar je ovo društvo tako moćno i jako, da bi moglo usrećiti blagostanjem dokle oko njega sve grca u neimaštini.

To nije i ne može da bude, ali ovo će društvo biti u stanju, da mnogo toga popravi i mnogu suzu otre onda, kad će Zagrepčani opet biti gospodari u svom gradu, a pod kojim Zagrepčanima ja ne mislim samo članove »Društva Zagrepčana«, već sve one ljude »dobre volje«, koji su čistim namjerama, da koriste svome narodu i pošteno zarade svoj svagdanji kruh došli u Zagreb, da stalno u njemu ostanu.

Predožujski Zagreb sa najviše 10.000 stanovnika iza napoleonskih ratova, svojim kulturnim vrednotama i ljubavlju asimilirao je pučanstvo, koje je stvorilo Zagreb, Jelačića, Gaja, Strossmayera, Šenoe, Kvaternika i Starčevića. Nastao je predratni Zagreb od 50.000 stanovnika, još skromne ali solidne trgovine, a i zamjernih kulturnih vrednota Miletića, Bukovca, Markovića, Ljube Babića, Kršnjavoga i Tomašića, a u političkom pogledu Zagreb, kojega se ne da opisati, kojega može da oćuti samo Zagrepčan, kad u mislima u njegovoj duši zazvuči stih A. G. Matoša i to njegove pjesme posvećene njegovom ocu godine 1911., a koji glasi:

»Ja vučem čemer magle tvojih gora, očajnost zvijezda što nad tobom niču«. Njegovom ocu, onom vrijednom mom učitelju u staroj preparandiji u Popovom tornju i organisti kod sv. Marka, koji je nama gornjogradskim derančićima tolikim zanosom govorio o Rusiji, da su početkom svjetskog rata jedina utjeha duše bile melodije slavenske velevlasti. Međutim stari učitelj nije predvidio mir Brest-Litovska, pa je u svojim političkim kombinacijama pogriješio, kao i sin mu pjesnik, kad je pjesmi, koje sam uvodne stihove naveo, dao naslov »Gnijezdo bez sokola«.

Našem Gustlu je Zagreb 1911. bio gnijezdo bez sokola, jer nije bio zadovoljan metodama tadanjih političkih stranaka.

Kao moj učitelj Brest-Litovsk nije ni on predvidjao Zagreb 1918., onaj Zagreb, koji je otvorio svoja vrata sokolima, koji su stvorili nezavisnu državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Predratni Zagreb asimilirao je svoje pučanstvo i osposobio ga moralno i materijalno za godinu 1918., pa sada pred našim duhovnim očima jasno vidimo, da su razvitak dogadjaja koji su se u Zagrebu odigravali od Metternicha do Pašića od godine 1848. do 1918. jedna cjelina, kojima je dao duhovni substrat 30. travnja 1671., to

jest dan, na koji ne pukim slučajem svake godine »Društvo Zagrepčana« održava svoju glavnu skupštinu, a da je tome tako, potvrdjuje stih Matoša u istoj pjesmi: »Za orlom«, strofom: »Tu je odžak Zrinjskih«...

Predjimo ali na realnost... U poslijeratni Zagreb zgrnulo se svijeta s gora i dola, nastao je poratni Zagreb sa 100 ili 200 hiljada stanovnika.

Imponiralo se bogatstvom, spretnošću, političkim vezama, aureolama političkog mučeništva i misterijama internacionalnog kapitala. Kao nabujala Sava lomila i hučila je i sve preplavljivala dok se nisu vode opet vraćale u stara od prirode odredjena korita i ostavile samo kaljuže, iz kojih se razvijala nezaposlenost i bijeda. Svijet koji nije navikao na malu zaradu i štednju kipi u mržnji spram Zagreba, kojega krivi za sve nedaće, koje svakoga u životu snalaze i koneksijama i protekcijama bez solidnog rada i znanja hoće da osigura svoju eksistenciju staviskijevim metodama. Nakon časovitih uspjeha ne uspjeva i propada, kao sve što ne bazira na vrhovnim etičkim principima: Istini, Ljepoti i Dobroti.

U grbu Zagreba su otvorena vrata i to otvorena vrata za svakog dobrog i poštenog čovjeka dobre volje.

To je predaja našeg grada! Ali naši predji zatvorili su i gradska vrata i zatvorili su ih pred Mongolom i Turčinom. A i mi moramo da zatvorimo gradska vrata pred jednako strašnim neprijateljem: nezaposlenošću i time suvislom bijedom!

Kako je u predjašnjim stoljećima Zagreb asimilirao doseljene elemente, tako i mi otvorenim vratima i srcima asimiliramo elemente, koje u naš grad donose etičke i kulturne vrednote, tako da je i u poratnom Zagrebu uspostavljena homogenost u društvenom osjećanju.

Da ova homogenost postoji svaki osjeća i vidi, kad uoči držanje Zagreba u svim dogadjajima koji su povezani životom i radom Stjepana Radića, sa genijem Meštrovića i osjećajima koji prožimlju Zagreb, kad u njemu boravi Kralj njegove krvi i jezika!

Svemu ovome bio je preduvjet predratni Zagreb i da nije bilo one više formule kulturnog života predratnog Zagreba, ne bi imali onaj Zagreb za kojega je kazao naš ljubljeni viteški Kralj prigodom boravka koncem siječnja 1931.:

»Razvitak i napredak Zagreba za ovo nekoliko godina izaziva divljenje i Naš ponos.«

Sa svim ovim elementima koji su nam pomagali stvoriti taj Zagreb, pa i ne bili oni još 20 godina u Zagrebu, mi se solidarišemo i za njih imamo

otvorena vrata u našim srcima, pa i u pravilima našeg društva, jer mogu da budu podupiratelji, utemeljitelji i počasni članovi našeg društva.

Neka nam se ne zamjeri što smo za redovite članove uveli osim općih kriterija vrijeme 20-godišnjeg boravka medju nama, a uveli smo ga zato, jer kroz to vrijeme možemo upoznati svakoga po njegovom radu i životu.

Rekosmo prije, da su naši predji u prigodama, kad im je bio ugrožen opstanak zatvorili gradska vrata i da mi treba da zatvaramo vrata pred prije pomenutim nekim socijalnim pojavama. Odmah napominjemo, da su naši predji imali vlast i mogućnost — a mi nemamo ni mogućnosti ni vlasti — da zatvaramo vrata.

Ali kako bilo da bilo, vrata naše duševnosti već su zatvorena pred stanovitim pojavama, a u tome solidarni su s nama i svi oni, koji su poštenim namjerama i namjerom da se u Zagrebu stalno nastane, došli medju nas i s nama već stvaraju komponente kojima će biti rezultanta homogenost životnog shvaćanja. Dok je u Zagrebu 19. stoljeća bila distribucija t. j. razdioba nekih životnih potrepština patriarhalna, sjećam se, da se za tzv. pasjih dana spremala drva i zimnica bila pod krovom, tako bi trebale vlasti da već sada — kad se vidi kakav će biti uspjeh žetve — sve spremaju za zimu!

Nećemo da kopiramo sovjetske i fašističke metode, ali već za vremena treba stvarati planove, na koji način će se ublažiti bijeda i nezaposlenost u Zagrebu, budući vidimo, da paliativima nije pomoženo.

Prije svega treba nastojati, da se zatvore gradska vrata i bez potrebe bilo dozvoljava ili trpi boravak u gradu elementima koji nemaju sredstva za uzdržavanje u Zagrebu, ali bi mogli imati uvjeta životu u svom zavičaju, a došli su u Zagreb jer se nadaju u »čuda«. I kad nam bude poznato koliko imademo vlastitih bijednih i što je isto nezaposlenih unutar zidina našega grada, treba tada da nadjeno zaposlenja i stvaramo preduvjete za zaposlenje i to razvitkom trgovine, prometa, industrije i zanata. Kako su pomenute privredne grane u stalnom nazadku u Zagrebu, treba da se zamislimo u uzroke, a razmišljajući o uzrocima dolazimo do neminovnog zaključka, da je tome kriv javnopravni položaj Zagreba koji involvira sam po sebi opterećenja javnim dažbinama, kojima porezna snaga Zagreba nije dorasla i koja ne postoje u nijednom gradu države.

Kako se sada stvara zakon o gradovima, dužnost je svakog Zagrepčana da poradi da Zagreb u tome zakonu dobije onaj položaj, koji ga po njegovoj historijskoj važnosti kod stvaranja naše otadžbine ide, a koji prema intencijama našeg Viteškog Vladara treba da bude i zakonom utvrdjen kao druga prijestolnica Kraljevine Jugoslavije.

Suština problema leži u tome, da Zagreb dobije — prema novom za-

konu o gradovima — takav ravnopravni položaj, koji će omogućivati u njemu razvitak svih pomenutih privrednih grana, t. j. onih grana koje se po naravi stvari jedino razvijaju u gradovima, da će ove privredne grane snašajući porezno opterećenje adekvatno njihovoj poreznoj snazi moći da postoje i pruže zaradu stanovništvu Zagreba.

Nećemo i boriti ćemo se protiv toga da Zagreb bude arena za eksperimente kojekakvog probisvijeta, koji rječitom arogancijom sakriva nesposobnost i nepoštenje, već da u budućnosti, kao i do sada, uz širom otvorena vrata Zrinjskim, Jelačićima, Meštrovićima, bude u mogućnosti da dade zarade onome pučanstvu, koje u Zagrebu živi i ovamo je došlo čistim namjerama i voljom da u Zagrebu stalno boravi.

Samo tako i u tom smislu ima se razumijevati naše geslo: »Zagreb — Zagrepčanima!«

Društvene vijesti

Na dan obljetnice smrti hrvatskih naših velikana bana Petra Zrinjskoga i Krste Frankopana 30. travnja t. g. održalo je naše društvo u velikoj dvorani Gradske vijećnice svoju III. glavnu godišnju skupštinu.

Dvorana gradske vijećnice bila je dupkom puna članova, kako se rijetko vidi na kojoj društvenoj skupštini. Članovi su interesom pratili razlaganje funkcionara bivše uprave u pojedinim pitanjima, pak je rad glavne skupštine lijepo završen sa puno nade u još veću i bolju djelatnost novog upravnog odbora za procvat našeg bijelog Zagreba.

Donašamo u cijelosti zapisnik ove glavne skupštine:

Predsjedatelj pozdravlja izaslanika Policijske uprave u Zagrebu Kosinu Rikarda, višeg komesara. Za skrutatore imenuje kod izbora Vranković Gjuru i Schreiner Franju, za kandidacioni odbor: Zemljak ing. Ivo, Vrabčević dr. Vladimir, Šeringer Branko, Galin Rudolf, Dolovčak Gjuro; zapisničar bude imenovan Jurković Rudolf, a za ovjerovitelje zapisnika Gaj Ljudevit i Čačković Juraj.

Predsjedatelj čita list gospodina predsjednika Arka Vladimira, koji je list upravljen na potpredsjednika Muževića Radoslava, grad. sen. u m. a glasi: Gospodine potpredsjedniče! Još 19. maja pr. god. podnio sam ostavku na časti pretsjednika Društva Zagrepčana, koju sam na jednoglasni nagovor upravnog odbora međutim povukao. Kako su prilike, radi kojih sam ranije podnio ostavku ne samo iste, nego još i teže, primoran sam evo ponovno, u Vaše ruke, kao potpredsjednika društva, predati svoju demisiju s molbom, da izvolite do izbora novog pretsjednika vršiti njegove funkcije, jer ih ja na žalost više nisam u stanju vršiti. Ponavljam ono, što sam prigodom moje prošlogodišnje ostavke rekao: Da ostanem i nadalje vjeran i odan član našega društva, kojemu želim od srca svaki napredak. Rado sam pripravan po mogućnosti surađivati kao član društva na njegovom napretku ukoliko mi bude moguće i dano. Zahvaljujući svima članovima na dosadašnjem povjerenju, molim Vas, gosp. potpredsjedniče da primite i svoj gg. članovima isporučite izraze moga odličnog poštovanja.

U sjednici od 26. IV. 1934. upravni je odbor zaključio da odborniči Čačković Juraj i Certin ing. Ivan, koji su ujedno i gradski zastupnici zamole gradskoga načelnika Krbeka dr. Ivu, da bi izvolio prisustvovati ovoj skupštini.

Predsjednik podijeljuje riječ Čačković Jurju. Isti izjavljuje, da je g. gradonačelnik Krbek dr. Ivo dao se ispričati, da mu je vrlo žao što nemože prisustvovati ovoj skupštini, ali želi najljepši uspjeh društvu, kome je i sam član.

Pretsjednik izjavljuje, da mu je veoma žao što gradonačelnik nije prisutan, jer on imade velikih zasluga za grad Zagreb, jer je primio upravu grada Zagreba u najtežim prilikama i vrši ovaj teški zadatak za dobro čitavoga grada.

Arh. Fischer zahvaljuje se u ime Društva Zagrepčana dosadašnjem pretsjedniku Arku Vladimiru, koji je kao prvi pretsjednik toga društva neopisivom ljubavlju, savjesnošću vodio društvo, pod njegovom upravom u kratkom vremenu društvo je imalo zamašite uspjehe. On kao rodjeni sin Zagreba voditi će sigurno brigu i dalje o ciljevima Društva Zagrepčana, kako je to i u svojem pismu naveo. Društvo prima to sa velikom zahvalnošću a skupština izriče mu veliku hvalu za njegov dosadanji veliki rad. Prima se jednoglasno sa poklikom: živio Arko.

Predsjednik izjavljuje, da prije nego prijedje na daljnji rad u smislu dnevnoga reda imade još jednu tešku dužnost, da oda sa ovoga mjesta poštu nekim našim žalibože prerano preminulim članovima:

Pilar dr. Ivo, odvjetnik, socijalni radnik na svim poljima našega javnoga života. Izvrstan pravnik, sociolog, publicista, umro je prošle god. te ostavio i redove našega društva, gdje je bio revnim članom.

Lang Lujza, vlasnica kavane Zagreb, poznata zagrebačka građanka, dobrotvorka i utemeljni član našega društva, isto je prerano ostavila svijet, pa tako za sobom ostavila veliku prazninu na polju javne dobrotvornosti, koju je vršila skromno prema poznatom načelu: »Neka ne zna ljevica, što daje desnica«. Sprovod ove velike dobrotvorke bio je veličanstvena manifestacija zahvalnosti gradske sirotinje i raznih kulturnih ustanova, koje je pokojnica za svoga života izdašno pomagala.

Biskup Premuš dr. Dominik, sin našega hrvatskog Međumurja, došao je u ranoj mladosti u naš bijeli Zagreb, koji je primio kao svoga sina toga plemenitog čovjeka. Biskup Premuš čovjek visoke inteligencije, nadasve čestit, patriota u svakom pogledu, postao je dostojnim sinom našega grada, pa je do svoje visoke starosti sve svoje umne sposobnosti ulagao za procvat našega Zagreba.

Heinzel arh. Vjekoslav, sin stare zagrebačke obitelji nesumnjivo je jedan od najvećih sinova našega grada. U javnome životu sudjelovao je već tamo od god. 1893; kada je postao samostalnim ing. i kroz 10 godina bio profesor na grad. školi. Kao samostalni građ. ing. posagradio je mnogo lijepih zgrada u Zagrebu i širom naše domovine. God. 1911. kada je napustio svoje grad. zvanje, da ga u praksi više ne vrši, posvema se posvetio privredničkim komunalnim poslovima svoga ljubljenog rodnoga grada. Kao čovjek širokog, a uz to praktična duha, čelične volje u radu ustrajan, solidan i razuman, pok. arh. Heinzel bio je izabran pretsjednikom Trgov. obrtničke komore 1911. te je ovu čast obnašao ravnih 10 god. na veliko zadovoljstvo naše cjelokupne privrede. Ako se uvaži, da je na čelu ove naše privredničke institucije arh. Heinzel bio je u vrijeme velikog svjetskog rata, te je i u ta teška vremena znao sa velikim uspjehom voditi ovaj naš uzorni zavod, to se vidi kako je veliki čovjek bio arh. Heinzel. Nu arh. Heinzel nije se bavio samo privrednim radom, on je svoje sposobnosti posvetio i komunalnoj politici grada Zagreba. Od 1910. do svoje smrti bio je Gradskim zastupnikom grada Zagreba, kao takav tri puta izabran je Gradskim načelnikom u velikom povjerenju svojih zastupničkih drugova. Kao Načelnik razvio je svu svoju veliku djelatnost za procvat svoga rodnoga grada. Pre-

daleko bi zašli kada bi nabrajali sva velika djela, koja je arh. Heinzel proveo za svoga načelnikovanja. Arh. Heinzela je u njegovom nesebičnom radu vodila ljubav i želja, da njegov i naš Zagreb postane velik. Pak i ako mu se sa izvjesne strane prigovaralo koječemu, kao što je to već običaj u javnome radu, mi građani i sinovi ovoga našega Zagreba, kada se osvrnemo na razdoblje njegova načelnikovanja znademo posve sigurno, da je doba načelnikovanja arh. Heinzla Vjekoslava bilo zlatno doba našega Zagreba, pa moramo sa žalošću u srcu izraziti bojazan, da se doba načelnikovanja arh. Heinzla Vjekoslava ne će tako brzo vratiti. I tako je moja gg. i naše društvo smrću spomenutih preminulih članova mnogo izgubilo, pa sjećajući se svijetlih njihovih uspomena, ja Vas gg. molim, da svi zajedno kliknemo: Slava vječna našim pokojnicima. Skupština ustaje sa riječima »slava im«.

Prelazi se na dnevni red, pa predsjednik čita slijedeći govor: Slavna glavna skupštino. Starodrevni naš bijeli Zagreb postao je danas modernim velegradom i važnim stjecištem svega kulturnoga, prosvjetnoga, privrednoga i ekonomskog života u našoj mladoj državi. O osnutku grada Zagreba znade se samo toliko, da je već postao pod konac XI. stoljeća, nu već dalje nam je historija sačuvala točne i sigurne podatke o njegovom razvoju. Od svojeg osnutka pa sve do god. 1850. prošlog stoljeća bio je grad Zagreb podjeljen u tri posve samostalne varoške općine, svaka sa svojim jurisdikcijom: Gradec na Gričkim goricama, Kaptol sa Novom Vesi i Nadbiskupska varoš sa Vlaškom ulicom. Svaka od ovih varošica imala je svoje obrambene zidove sa kulama, unutar kojih se je razvio patrijarhalan miran obiteljski život gradjana, koji su se bavili svojim obrtima i obradjivanjem svojih vrtova, dok su seljački kmetovi nadbiskupski, kaptolski i gradske vlastele boravili na poljima izvan gradskih zidina obradjujući im polja, koja su sezala sve do Save na jugu, a do Zagrebačke gore na sjeveru. O kakovom donjem gradu u ono vrijeme nije bilo tako rekuć ni traga. Tekar sjedinjenjem svih triju općina u jednu zajedničku samostalnu gradsku općinu ukinućem njihovih posebnih jurisdikcija, udaren je temelj daljnjem žurnijem razvitku grada Zagreba, jer je nestalo onih sitničavih trvenja i borbi, koje su do sada kočile i zautavljale na svim stranama njegov prirodni razvitak.

Od toga vremena, pa sve do god. 1914. grad Zagreb znatno se je proširio, te je kod popisa god. 1910. dosegao blizu 100.000 duša, postavši tako malim modernim velegradom. Razlog ovom brzom razvitku leži djelom u njegovom povoljnom geografskom položaju i gustoj željezničkoj mreži, a djelom u nastojanju gradske općine, da ga snabdjene svim onim uredbama, koje su potrebne za zdravi i ugodni boravak u gradu. U prvom redu spominjem izgradnju državnog kolodvora, na kojemu je stao gravitirati interni dio grada, kako to dokazuje trg kralja Tomislava, Botanički vrt, Mažuranićev trg, Draškovićeva i Vrhovčeva ul., Mihanovićeva ul. itd. Još je više pospješilo ovaj razvitak nastojanje gradske općine oko asanacije gradskog područja, izgradnjom gradske vodovodne mreže i provedbom glavnog odvodnog sabirnog kanala te priključnih kanala, a vrhunac ovom nastojanju postignut je uređenjem električne rasvjete i tramvaja. Kako vidimo naš dragi predratni Zagreb mnoga je stoljeća stajao ukočen unutar svojih utvrda, a tek zadnjih 100 godina prije rata raširio se naglo u velegrad. Tome je znatno doprinjeo i onaj naš veliki ilirski pokret, koji se oko god. 1830. u tolikoj mjeri razmahao po našim krajevima, da je njime probudjena narodna svijest mogla u zadnjih 100 godina učiniti više, nego li je učinjeno predjašnjih stotine i stotine godina njegova opstanka.

Međutim grad Zagreb nije popustio u svojoj težnji za daljnjim razvojem, pače nove prilike i novo stanje, nastalo našim ujedinjenjem, pospješilo je njegov razvoj u tolikoj mjeri, da se u kratkom razdoblju od 15 godina Zagreb podvostručio, koli brojem pučanstva, toli na javnim i privatnim zgradama. U tom kratkom razdoblju

napredovao je Zagreb na svim područjima svoga javnog i privatnog života, a najviše na prosvjetnom polju jer je dobio medicinski fakultet sa klinikom, higijenski zavod sa školom Narodnog zdravlja, zatim veterinarski, gospodarski te tehnički fakultet. Za ishranu djaka podignut je djački dom i poliklinika te razne druge kulturne i socijalne ustanove.

Sav taj nagli i vanredni progres grada Zagreba nakon našeg ujedinjenja nastao je pod mudrom vladavinom našega uzvišenog Vladara i Kralja Aleksandra I., koji si je postavio zadaćom i ciljem svoje vladavine, da mu bude narod sretan i zadovoljan, pa je u tom svom nastojanju učinio grad Zagreb drugom svojom prestolnicom.

Kako je ovaj vladalački čin, kojim se Zagrebu priznaje njegova historijska, politička, privredna i financijsko-ekonomska važnost u ovoj državi, radosno odjeknuo u srcima cjelokupnog njegovog stanovnitva — vidljivim je dokazom onaj velebni, neopisivi i jošte ne pamćeni doček našeg Kralja i Kraljice prigodom Njihovog božićnog boravka u Zagrebu, kojim je isto jednodušno i spontano dokumentiralo svoju iskrenu ljubav te podaničku vjernost i odanost svome ljubljenom Kralju, kao vladaru našega roda i naše krvi i svojoj dragoj Kraljici, saradnici Mu na polju karitativnosti i socijalne skrbi.

Predlažem stoga slavnoj glavnoj skupštini, da u znak odanosti i zahvalnosti iz ove skupštine odašaljemo Njegovom Veličanstvu našem ljubljenom vladaru i Kralju brzojavni pozdrav slijedećeg sadržaja: (Čitava skupština ustaje i stoječki sasluša brzojav kojega je pročitao predsjednik):

»Njegovom Veličanstvu Kralju Jugoslavije Aleksandru I. Beograd. — Predstavnici: autohtonog gradjanstva hrvatskog kraljevskog Zagreba tog bisera naše Jugoslavije sakupljeni na glavnoj godišnjoj skupštini »Društva Zagrepčana«, podastiru svom viteškom Kralju izraze nepokolebive vjernosti i odanosti kličući: Da živi Visoki Viteški Dom Karadjordjevića — Muževič Radoslav, gradski senator u m. predsjedatelj.«

Prelazi se na drugu točku dnevnog reda, tajnički izvještaj. Društveni tajnik Stjepan Stiegler čita slijedeći izvještaj:

Minula je opet jedna godina našeg društvenog života koja je smatramo svršila povoljnom i aktivnom bilancom, ako se uvaže teške prilike u kojima mi svi danas živimo. Naš je društveni rad bio u svakom pogledu uperen jednom cilju, a taj je boljitak našeg rodnog grada Zagreba, njegov procvat i bolja budućnost. Tim ciljevima prožet upravni odbor radio je u duhu naših pravila tako, da možemo slavnu glavnu skupštinu izvijestiti, da je rad upravnog odbora bio slijedeći: Upravni odbor održao je od zadnje skupštine od 9. jula 1933. ukupno 11 odborskih sjednica na kojima se raspravljahu sve važne stvari i predmeti koji su bili od interesa po grad Zagreb i po naše društvo. Tako je upravni odbor zaključio, da izda jedan reprezentativni almanah, kalendar za god. 1934., pak je sastav i izrada toga almanaha povjerena užem redakcijskom odboru, dok je samu redigaciju obavio tehnički redakcijski odbor. Almanah je dovršen koncem god. 1933. i pušten u promet, pak je naišao u čitavoj zagrebačkoj štampi na najljepšu ocjenu, a medju zagrebačkim gradjanima našao je najljepši prijem. Financijska strana te edicije je potpuno uspjela, tako da društvena blagajna nije uložila niti jedan dinar dok je od dosadanje prodaje blagajna društva ukazala jednu lijepu dobit. Nadalje se do konca god. 1933. izdavao kao društveno glasilo mjesečnik »Zagreb«, koji su članovi dobivali badava. Kako su ali troškovi oko štampanja ovoga lista tako veliki, da bi iz toga po društvenu bilancu nastao jedan manjak, to je upravni odbor odlučio, da izdaje u buduće društveno glasilo u ljepšoj formi, reviju »Zagreb«, koji je počeo izlaziti u siječnju ove godine, te je do sada izašlo 4 brojeva. Članovi društva dobivaju ovu reviju uz pogodovnu cijenu koštanja od Din 50.— godišnje. Nažalost upravni odbor mora konstatirati, da odziv članstva

za ovo naše, društveno glasilo nije onakav, kako bi to bilo poželjno jer bi bila sveta dužnost sviju članova, da ovo društveno izdanje potpomogne. Bilo je ipak članova, koji su bilo u oglasnom djelu ili inače novčano potpomogli ovu lijepu akciju, pa neka njima bude sa ovoga mjesta izrečena topla hvala. Kako se društveni ciljevi mogu postizavati samo medjusobnim što tijesnijim vezama i propagandom, to je baš izdavanje društvenog glasila jedno veoma važno pitanje, pak će uprava društva doći i na današnjoj skupštini sa prijedlogom, koji će nadamo se biti od glavne skupštine prihvaćen. Upravni odbor poradio je i u drugome jednom važnom pitanju, koje je bilo od interesa po naš grad Zagreb. Izašla je naime mjeseca oktobra 1933. u Beogradu knjiga Milivoja Savića, načelnika Min. trg. i industrije u penziji pod naslovom: Naša industrija, zanati, trgovina i poljoprivreda«. U toj knjizi se na jedan bezobzirni način vrijeđalo čustva nas gradjana grada Zagreba i čitavog hrvatskog naroda, jer je pisac kroz krivim podacima iznio privredni život našega grada, što je po interese grada Zagreba, koji uzimlje u našoj nacionalnoj državi važan položaj bilo veoma nezgodno, pogotovo ako bi bila ova knjiga dobila jedan širi publicitet. Upravni odbor pošto je proučio u tančine sadržaj ove knjige stvorio je jedinstveni zaključak, da se kod nadležnih faktora smjesta energično poradi, da se ova knjiga zabrani. Stoga je upućena predstavka gradskom načelniku g. dr. Ivi Krbeku, koji je ovu našu predstavku protestom dalje proslijedio Kr. Banskoj upravi. Naš uvaženi član narodni poslanik g. ing. Ferdo Šega podnio je istodobno Narodnoj skupštini u Beogradu interpelaciju na g. predsjednika Min. savjeta a gradski zastupnik Šandor Tabačnik u skupštini gradskog zastupstva i ovo sve zajedno urodilo je pozitivnim rezultatom, da je raspačavanje ove knjige sa strane drž. vlasti zabranjeno i knjiga zaplijenjena. I u tome dakle nastojanju bilježi rad upravnog odbora pozitivan uspjeh. Kako je u projektu Kr. Vlade izrada novog zakona o gradovima, to se društveni odbor bavio i tim pitanjem, kako bi se našim narodnim poslanicima dalo gradivo, da bi oni mogli u narodnoj skupštini što povoljnijih uspjeha polučiti za naš rodni grad — naš bijeli Zagreb. U tom su pogledu sačinjene smjernice i predlozi, pak bude li koja korisna misao i u život provedena novim zakonom, to će i naše društvo moći i u tome pogledu zabilježiti jedan vidljivi uspjeh.

Galerija naših narodnih velikana na polju kazališne i glazbene umjetnosti nije bila još potpuna, a kako je narodna dužnost zahvalnosti našim precima iziskivala, da se konačno riješi započeto djelo narodne zahvalnosti, to je u vezi ranije uspješne akcije, koju je naše društvo samo provelo t. j. postavljanje spomenika Demetru i Freudenreichu, osnovan jedan posebni radni odbor nekih kulturnih društava u kojemu je i naše društvo sudjelovalo po svojim izaslanicima. Taj je radni odbor dovršio djelo zahvale našim slavnim predcima, pak su tako u vestibulu hrvatske naše Thalije postavljeni spomenici i Vatroslavu Lisinskom i Ivanu pl. Zajcu i Adamu Mandroviću. Svečano otkriće ovih spomenika, koje je bilo spojeno i spomen-slavom pok. dru. Stjepanu Miletiću, bilo je pravo narodno slavlje.

Tako je naše društvo pripomoglo, da se dovrši djelo zahvale našim precima, koji su sve žrtvovali na procvat našega Zagreba. Da bi se članovi medjusobno što više upoznali i da bi oživio onaj naš stari zagrebački srdačni život, društvena je uprava i ove godine priredjivala društvene sastanke, koji su bili brojno posjećivani po članovima, njihovim obiteljima i prijateljima našeg društva. U ovoj su sezoni održane dvije zabave jedna u hotel Esplanadi, a druga u Gradskom podrumu.

Izim ovih zabava priredila je društvena uprava na dan poklada u Zagrebačkom Zboru purgersku redutu, koja je naišla na velike simpatije gradjanstva, pa je dvorana Z. Z. bila dupkom puna naših građana sviju slojeva.

Kako u doba današnje krize biva u gradu Zagrebu sve to veća besposlica to

se upravni odbor bavio tim pitanjem i to naročito obzirom na zaposlenje naših gradjana Zagrepčana zavičajnika, koji su ostali bez namještenja. Upravni je odbor u mnogim slučajevima s uspjehom intervenirao, a bilo je i kod našeg uvaženog gradonačelnika dra. Iva Krbeka izaslanstvo društva, koje ga je zamolilo, da bi se kod gradske općine prvenstveno pazilo na to, da namještenja uz potrebite dakako kvalifikacije dobiju u prvom redu zavičajnici grada Zagreba. Gosp. načelnik obećao je sigurnošću, da će se ovaj princip, koji je u ostalom i statutom propisan, striktno provadjati.

Konačno upravni odbor apelira na slavnu glavnu skupštinu, da bi gg. članovi intenzivnije poradili, da se broj naših članova podigne na zamjernu visinu, jer tako ćemo lakše postići svrhu našega društva. Ne bi smjelo biti Zagrepčana, koji nije članom našega društva. Zato bi bila sveta dužnost svakog nas, da barem još po dvojicu ili trojicu prijatelja dovede u naše kolo, da svi zajedno složnim silama poradimo za procvat i bolju budućnost našega rodnog grada.

Upravni odbor nastojao je, da svagdje i na svakom mjestu propagira ciljeve, koje smo si preduzeli, kada smo naše društvo osnovali. U to kratko vrijeme našega društvenog opstanka držimo, da smo postigli dosta povoljne rezultate, pa predlažući ovo izvješće na raspravu slavnoj glavnoj skupštini, molimo, da naš rad ocjeni ispravno imajući u vidu teške prilike u kojima se danas nalazimo i znajući, da je čitavi upravni odbor radio pun ljubavi sa svim svojim silama i znanjem kako bi Zagreb ostao onaj naš dragi, lijepi, bijeli i hrvatski Zagreb.

Ovaj izvještaj primljen je jednoglasno.

Prelazi se na treću točku dnevnog reda: blagajnički izvještaj. Društveni blagajnik Kolander Stjepan čita račun izdatka i primitka za god. 1933.-34.

Točka 5. dnevnog reda: Društveni tajnik Stiegler Stjepan čita slijedeće: Na temelju jednoglasnog zaključka upravnog odbora 26. travnja 1934. predlaže se, da za buduću godinu članarina ostaje u istoj visini kao i do sada i to:

I. utemeljitelji jednom za svagda	Din 1.000.—	
II. redoviti članovi	„ 120.—	god.
III. podupirajući	„ 60.—	„

članarina se može prema volji uplaćivat mjesečno, tromjesečno polugodišnje ili godišnje. Doprinos člana utemeljitelja može se isto uplatiti prema želji i u deset mjesečnih obroka.

Tabačnik Šandor traži obzirom na današnje teške opće prilike, da bi se članarina snizila na Din 5.—. Arh. Fischer na to odgovara, da bi društvo trebalo da imade poput ostalih društava jedne veće prostorije gdje bi se članovi što češće sastajali i medjusobno upoznavali, tako, da bi se društveni ciljevi mogli brže i lakše dovesti u realnost. Osim toga naglašuje, da se ne može poduzeti za sada nikakova akcija, koja bi iziskivala bilo kakove troškove sa strane društva, a ista bi bila potrebna kao primjerice saradjivanje u reviji »Zagreb« itd., što je nemoguće, jer društvo ne raspolaže sa financijalnim sredstvima. Pitanje sniženja članarine za sada je nemoguće, jer je broj članova još malen, pa moli, da se zaključak upravnog odbora o visini članarine ostavi kako je predložen, jer je to svakako u interesu napretka društva.

Predsjednik stavlja na glasovanje predlog upravnog odbora o visini članarine, pa isti bude jednoglasno primljen.

Prelazi se na 6. točku dnevnog reda: društveni tajnik Stiegler Stjepan čita jednoglasni zaključak sjednice upravnog odbora od 26. travnja 1934. koji glasi: Naše društvo počelo je kako je gg. članovima znano izdavati srpnja mjeseca 1933. mjesečnik novinu »Zagreb«, koji su članovi dobivali badava. Bio je to jedan pokušaj društvene uprave,

da se štampom načini što veća propaganda za naše ciljeve, jer se samo dobrom štampom mogu postići izvjesni rezultati rada u jednome društvu.

Kako je međutim izdavanje toga lista i ako je samo jednom mjesečno izlazio na 8 stranica novinskog formata iziskivalo velikih troškova te je društvena bilanca u tome pogledu pokazivala izvjesni manjak to je uprava na nagovor mnogih članova 1. siječnja 1934. god. počela izdavanjem društvene edicije na drugoj bazi, koja se čini zgodnijom i boljom. Počelo se sa izdavanjem revije »Zagreb«. Revija je izdanje, koje se uščuva u svakome domu i tako ostanu za poznija pokoljenja uščuvana mnoga dragocjena zapažanja i članci, koji imadu vrijednosti za nas Zagrepčane. Revija, kako smo je počeli izdavati, biti će svake godine jedna knjiga.

Dakako, da i ovo nastojanje društvene uprave ne može biti bez novčanih žrtvi, pak se tako za članove društva u pogledu pretplate za ovu reviju učinila minimalna cijena, tek da se pokriju režijski troškovi oko izdavanja. Pretplata iznosi godišnje za članove Din 50.—, a za nečlanove Din 100.—. Prema tome otpada na mjesečni prinos Din 4.16, što je doista minimalni doprinos, za ovakovo naše kulturno društveno nastojanje. Ako se uz članarinu, koja je određena sa Din 10.—, mjesečno pribroji još ovih Din 4.16, nije to ni za koga jedan takav teret, koji se ne bi za ljubav svoje rođene grude i u ovoj teškoj krizi mogao podnijeti.

Kako je i u tajničkom izvješću naglašeno, a ovdje mi to ponovno podvlačimo, bilo bi od interesa našega društva, da se ova revija još i bolje usavrši, da tako bude dostojni reprezentant našega društva.

Stoga je čast upravnom odboru sl. glavnoj skuptini podnijeti na zaključak slijedeći prijedlog:

1) Zaključuje se, da svi članovi društva Zagrepčana moraju biti pretplatnici i revije »Zagreb«, kao društvenog glasila.

2) Godišnja pretplata iznosi za člana Din 50.—, a može se uplatiti prema želji, mjesečno, tromjesečno, polugodišnje odnosno godišnje.

3) Dužnost je sviju članova, da ovo naše društveno glasilo na svima mjestima traže i najvećim marom propagiraju.

Prima se jednoglasno.

Za riječ se javlja Pfan Dora, koja ima samo da primjeti, da bi se društveno glasilo proširilo, da sadrži u sebi opis starina, historiju, gradjevine itd. uopće, da se tretira više pitanje kulturno, a i socijalno.

Na to odgovara društveni tajnik Stiegler Stjepan za redakcioni odbor toga lista, da je nemoguće proširiti glasilo iz razloga pošto svi saradnici u reviji »Zagreb« rade besplatno, jer se ne može pomisliti na plaćene saradnike radi pomanjkanja financijalnih sredstava. Skupština prima odgovor društvenog tajnika jednoglasno na znanje.

Predsjednik prelazi na 7. točku dnevnog reda i izvješćuje, da je upravni i nadzorni odbor sastavio kako se to po običaju čini kandidacionu listinu za izbor novog upravnog odbora za god. 1934.-36. prema svojem najboljem mišljenju, ali posebice naglašuje, da nikoga od članova ne veže ta listina pa smije po svojoj slobodnoj volji da križa članove na toj listi i predlaže one, koje hoće. — Upravni je odbor stavio na listinu one članove, koji su pokazivali interes za društvo.

Prije nego je dovršio predsjednik javlja se za riječ dr. Borković Milan, koji traži, da se brišu sa kandidacione listine oni članovi, koji uopće danas nisu na skupštini. Predsjednik na to odgovara da je on sastavio kandidacioni odbor koji će revidirati listinu. Tajnik Stiegler čita članove kandidacionog odbora.

Predsjednik prekida skupštinu na vrijeme od 10 časaka u koje će vrijeme kandidacioni odbor ispitati promjeniti i predložiti kandidacionu listu skupštini. Nakon odre-

djenog vremena predsjednk čita kandidacionu listu, koju je predložio kandidacioni odbor za god. 1934.-36:

Predsjednik: Dr. Cuculić Tomo, odvjetnik.

Odbornici:

Erlih Djuro, ing.
Fischer Ignjat, arhitekt
Kolander Stjepan, bankovni činovnik
Krčelić Josip, tvorničar
Aranicki dr. Aleksander, kinovlasnik
Stiegler Stjepan, gradski tajnik
Šega ing. Ferdo, ovl. gradj. ing.
Tabačnik Šandor, kućevlasnik
Ulčnik Ivan, grad. por. savjetnik
Andrašević Vladimir, ban. direktor

Zamjenici:

Auer Koloman, trgovac
Certin ing. Ivo, ovl. elektro ing.
Faber Franjo, tvorničar
Rosenberg Milan, mes. obrtnik
Hribar arh. Stjepan, ovl. arh.
Jean Robert Ivanović, profesor
Jurković Rudolf, grad. pristav
Mužević Radoslav, grad, sen. u m.
Stiasni ing. Velimir, ovl. gradj. ing.
Werner Ivan, mes. obrtnik.

Nadzorni odbor:

Oršić Viktor, bank. ravnatelj
Schön Juraj, šumarski ing.
Šafranek Kavić Lujo, rav. Z. Z.

Zamjenici:

Massan Zvonko, posjednik
Vidoni Josip, građ. pod.

Časni sud:

Čačković Juraj Vrhovinski, pukov. u m.
Eisenhuth dr. Marko, tajnik bansk. stola
Gregorčić Vilim, major u m.
Heincz Oskar, pokrivački obrtnik
Jagić dr. Rudolf, odvjetnik

Zamjenici:

Kralj Milan, tiskar
Weiller Vladimir, građ. poduzetnik

Ova se kandidaciona listina prima jednoglasno.

Predsjedatelj Mužević Radoslav zahvaljuje se skupštini na iskazanom povjerenju. Čestita novom upravnom odboru i podjeljuje riječ novo izabranom predsjedniku dru. Cuculiću Tomi.

Dr. Cuculić Tomo, zahvaljuje se na iskazanom povjerenju i u svom opširnom srdačnom i lijepom govoru obećaje, da će sa svim svojim silama poraditi na dobrobit Društva Zagrepčana. Kao rođeni sin Zagreba trsit će se da grad Zagreb zauzme ono mjesto u domovini koje zaslužuje. Istina je, da su i drugi bili zvani, da zauzmu to mjesto, ali se nisu odazvali. Rado se prima toga mjesta i poraditi će, da se socijalna bijeda umanji, zatim da se skinu tereti javne dažbine bilo banovinske ili gradske, koje osobito tište sve slojeve gradjana grada Zagreba. Kod donošenja novoga zakona o samoupravama nastojati će, da grad Zagreb zauzme onaj pravni položaj u državi, kojega on zaslužuje po svojoj tradiciji i po svome položaju. U lijepim crtama sjeća se grobova hrvatskih velikana Kvaternika, Starčevića i Iliraca, pa veli, da grad koji imade grobove ovako velikih ljudi i čija je prošlost toliko politički i kulturno bila uvijek čista i velika, mora i u sadašnjosti pod dinastijom Karadjordjevića, zauzeti osjetljivi položaj kojega i on zavredjuje. Spominje, da je po prijašnjem Ustavu odredjeno, da će kasacioni sud biti u Zagrebu, ali po novom Ustavu je to ispušteno. Nu nije nigdje rečeno, da ta najviša sudbena ustanova ne bude u Zagrebu. Baš je praktično

dobro da je najviša sudbena ustanova udaljena od političkog centra, pa za primjer stavlja u Njemačkoj grad Leipzig. Konačno još jedamput ističe, da će nastojati, da se nezaposlenost u Zagrebu umanji i poraditi kod nadležnih faktora, da se sinovi grada Zagreba zaposle, a nakon toga istom oni koji nisu iz Zagreba.

Skupština aplaudiranjem prima nastupni govor predsjednika koji je zauzeo svoje predsjedničko mjesto i prelazi se na eventualije.

Za riječ se je javio Vidoni Josip, koji u opširnom govoru traži, da se Društvo Zagrepčana zauzme kod svih institucija naročito gradskih, da se predmeti pogotovo njegove gradjevne struke riješavaju sa većim pospješenjem i sa širim shvaćanjem imajući na umu današnje teške prilike, koje vladaju baš u gradjevnoj struci. Obara se na previsoko podmirivanje gradjevinskih taksa, koje se sada moraju plaćati prije izdanja gradjevinskih dozvola.

Iza toga dobiva riječ Werner Ivan, koji traži od novoga predsjednika da poradi kod gradskog načelnika, da se u sve institucije gradske općine prvenstveno uzimlju u zaposlenje Zagrepčani, jer kamo god se danas pogleda, misli gradska poduzeća, u njima su zaposleni svi samo ne Zagrepčani. Navodi primjere kako Zagrepčani nisu uposleni u drugim gradovima, pa je dužnost Društva Zagrepčana da energično i ustrajno poradi na tome, da se jednom za uvijek strogo obdržavaju postojeći gradski statuti koji sami propisuju, da u gradske institucije uzimlju sinove grada Zagreba.

Predsjednik odgovara, da će poraditi kod g. gradonačelnika i nadležnih faktora, da se propisi strogo održavaju, jer u istinu i sam znade, da se na žalost Zagrepčani u svakom pogledu mimoilaze. Apelira na sve članove društva Zagrepčana da zajedno s njime porade, da se u život sprovedu želje i potrebe Zagrepčana. Ponovno zahvaljuje na lijepom odazivu i završuje današnju skupštinu.

A mi završavajući ovaj izvještaj velimo, da je u nama samima naša bolja i ljepša budućnost. Zato zbijmo naše redove, pomažimo se svojski medjusobno! Svagdje i na svakome mjestu dužnost je nas sviju svojim se dičiti i budno paziti da naš grad još i ljepše procvate, da bi ostao i nadalje najkrasnijim biserom na Kruni naše velike Otadžbine!

Iz Habeduševe knjige »Stari Zagreb« *Vl. Kirin: Rušenje Dolca*

Stiegler Stjepan, gradski tajnik

Iz povijesnih spomenika grada Zagreba

Imena i običaji iz staroga Zagreba

Grad Zagreb od svoje davnine bio je hrvatski grad i žarište slavenstva, kamo su se vrlo rado naseljavali i stranci. Dakako da su ovi stranci uvijek bili u manjini i brzo se afirmirali i pretopili većinom ženidbama u prave Zagrepčane.

Vlastela bila su silovita, pak je bilo razumljivo, da su ljudi nastojali kako bi našli zgodnija mjesta gdje bi mogli razvijati sve svoje sposobnosti na polju trgovine, zanatstva, nauke i raznih drugih umjeća. Iz tih razloga bio je grad Zagreb kao »slobodna kraljevska varoš« veoma podesan i siguran te se brzo i naseljavao.

Od stranaca nalazimo nešto Nijemaca (Theutonici), Talijana, koje prozvaše »Lahi« (Gallici, Italici) i Ugra (Hungarus). Ugrima nazivahu se svi stranci, koji su sa Ugarske strane došli u Zagreb. Napokon nalazimo i nešto Židova.

Da je naš Zagreb od davnine doista potpuno slavenski i hrvatski grad dokazuju i imena, koja nalazimo u starim ispravama i zapisima već tamo oko 1300. god.

Spomenuti ćemo neka od krsnih imena koja se i danas još upotrebljavaju:

Boško, Bratoslav, Budislav, Crnko, Cvetko, Draga, Dragica, Dragoslav, Grdan, Grlica, Jurislav, Križan, Krupa, Mihava, Milka, Mirena, Mladen, Nedjeljko, Neguša, Obrad, Rade, Ratko, Radoš, Radoslav, Slavka, Srebrna, Stana, Stanko, Stojan, Stojka, Svilena, Vidomir, Vojko, Zlatna, Zora, Zorena i Zvonimir.

Uz ova krsna imena nastajali su i pridjevci koji su ostali ne samo za pojedinca, nego su prelazili i na nasljednike njegove. Ti bi pridjevci nastajali bilo od krsnih imena, bilo od zanata, koji je dotični tjerao, zatim po trgovini, mjestu odakle je doselio, a bilo je i porugljivih pridjevaka. Evo primjera:

Agatić, Babetić, Babić, Babojeb (mladić, koji je oženio staru babu), Barić, Barze, Benčić, Blažić, Bobek, Bogdanić, Bradčec, Briga, Bužan, Cesarić, Čiplić, Černec, Davidovec, Desković, Dolšćak, Domjanić, Dragačić, Dražić, Družina, Dujmović, Filec, Fratrić, Furdak, Furlan, Glad, Glavosek, Gorničić, Grabarić, Grdak, Guščić, Halić, Hlebopek (jer je bio pekar), Horvat, Horvatin, Horvatičić, Hrga, Hrnka, Hudić, Iglica (bio je krojač), Ivšić, Jaketić, Juršić, Kamenar, Klak, Klarić, Klobučar, Kobilica, Kokot, Konjar, Kopun, Koren, Korizma, Kozarić, Krapec, Krivić, Krupić, Kučić, Kučko, Kujak, Kukec, Kunčec, Kunšić, Kureša, Kušak, Ladović, Levak, Lipovšćak, Maček, Magdić, Malec, Malenić, Malić, Marčec, Maršetić, Martinec, Mastnec, Mekina, Mihalić, Mikec, Miketić, Miklin, Mikšić, Mikulić, Mirković, Moslavec, Mrnec, Munja, Muršić, Musić, Nagličin, Nemak (bio je nijem), Nevreden, Novak, Nožničar, Obljak, Octović, Ocvirk, Oračić, Osmonog, Ovčar, Palec, Pavković, Pavlović, Pečatnik, Pećohleb, Peričić, Pesetlić, Pezdec, Petko, Plahta, Plavec, Plemenšak, Pohaben, Popović, Pravdić, Prasica, Prstec, Ptičar, Puh, Pundić, Rakarić, Remetić, Repar, Rožić, Rožman, Sablja, Sekirić, Selnik, Skučec, Sprdnen, Srnčić, Srnjak, Stančić, Stepković, Strelec, Sudić, Sulak, Svečar, Šatović, Šćitarić, Škornja, Škrlec, (porugljivo prezime), Šoršić, Štefanić, Taslar, Totar, Trubec, Turk, Turčić, Verić, Vitez, Vodogaža, Volek, Voronić, Vrabec, Vrček, Vrečarić, Vuronić, Zagorčić, Zima, Zličarić, Zobanić, Židovčić, Žir, Žuger, Žugčević, Župan, Žutković.

Utjecajem svećenstva pomalo su nestajala narodna krsna imena, jer su djeci na krstu davali svetačka imena, ali i ta imena je narod onda udešavao na hrvatski kao primjerice: Anton = Janko ili Jančec, August

= Kuš, Benedikt = Bedek, Benčec, Jakob = Jakša, Hrisogon = Križan, Nikola = Mik, Mikčec itd.

Nu taj utjecaj nije bio kako vidimo takav, da bi narodna imena nestala, jer su se i do danas zadržala, pak se u najnovije vrijeme gotovo svoj djeci na krstu daju većinom uopće narodna hrvatska imena. Biti gradjaninom grada (c i v i s), bilo je časno i korisno, jer je gradjanin uživao veća prava i sloboštine nego obični stanovnik (i n h a b i t a t o r). Gradjaninom mogao je postati samo kućevlasnik i posjednik, ako je bio katoličke vjere. Gradjanstvo moralo se kod gradskog poglavarstva zamoliti usmeno ili pismeno.

Novoimenovani gradjanin morao je u gradsku blaganu uplatiti pristupnu gradjansku pristojbu, a pred gradskim sucem položiti prisegu da će biti vjeran općini. Tek poslije položene prisege počeo bi uživati gradjanska prava. O gradjanstvu gradska je općina izdavala »gradjanski list«, koji je valjalo čuvati, jer je u životu bio potreban. Naročito za nasljednike poslije smrti gradjanina. Sinovi su mogli postati gradjanima tek ako je majka udova izjavila, da su vlasnici polovice imutka.

Ako se tko iz bilo koga razloga odrekao gradjanstva, bila je to velika sramota za gradsku općinu, pak se to odreknuće zapisivalo u gradski zapisnik. Ovakvi bivši gradjani a ni njihova djeca nisu mogli na području gradske općine kupovati nikakvih dobara. Ako su tvrdili da na svoj dosadanji gradski posjed imadu bilo kakvo pravo, izgubili bi i imutak i glavu.

Po zanimanju bilo je gradjana: svećenika, liječnika, raznih zanatlija, trgovaca, kuhara kod gospočija, ranarnika, slikara, krasnopisaca knjiga, ljevača zvonova, svirača, trubača i gradjana, koji su se bavili obradjivanjem vrtova i stočarstvom.

O trgovcima i obrtnicima govoriti ćemo u posebnom poglavlju.

O samom gradskom životu i običajima nema baš mnogo pisanih spomenika, ali ipak iz oporuke prepozita zagrebačkog kaptola Andrije Alfonza Thuza (od 5. aprila 1500.), plemića hrvatskog Andrije Krajačića (od 15. novembra 1502.), plemkinje Margarete pl. Mikčevac (od 1. marta 1504.), koja je oporuka pisana glagoljicom, možemo povaditi štošta zanimiva.

Kakovo ruho upotrebljavahu naši stari vidimo iz popisa ruha i dragocjenosti Uršule pok. krojača Tome (iz god. 1510.), te iz inventara kaptolske ubožnice sv. Jelisave.

Gradjani imali su raznih gradskih običaja: tako za vrijeme Uskrsa igru tuckanja obojenim jajima, vježbanja u gadjanju strjelicama, palenje krijesa na Ivanjdan na Markovu trgu i gozbe u gradskoj vijećnici.

Vremenom nestajali su ovi lijepi običaji i uvodili se razni drugi pod uplivom stranaca.

Hrvat-Zagrepčanin poznavao se odmah po svome odijelu koje se sastojalo iz crvenih ili modrih uskih hlača ukrašenih sa strane modrim ili zlatnim rubom, uz struk pristala mu surka crvena ili modra sa gumbarskim pucetima, širok pojas, a na glavi mu je kalpak. Na nogama nosio je visoke žute čizme.

U bogatijih ljudi i plemenitaša osobita nošnja bila je šuba, dugačka haljina sa rukavima, većinom od plave čohe sa posťavljenim krznom. Krzno bijaše kunino (suba subducta pellibus mardurinis). Za podstavu upotrebljavali bi i crveno ili crno sukno. Haljinac bijaše većinom crven (toga de scarleth).

Građani nosili su crne kabanice (pallium nigrum), glave pokrivali bi kalpacima od samura (pileum de pellibus sabellicis) ili od drugog kojeg krzna ili bi nosili kape.

Muškarci, koji su pasali sablje nosili su ju na bogato urešenu pojasu (baltheus cum argento dispositus), a i korice sabalja bijahu skupocjene (reservaculum ad frameam de purpurt deaurato). Imućniji nosili bi i buzdovane (cambuca ferrea).

Ženske haljine bijahu oplećke od finog platna (oppletscha), koje su bile u bogatijih žena skupocjeno vezene i draguljima ukrašene, zatim crveni ili modri rupci, takodjer bogato urešeni i protkani (sudaria flavei-rubri-coloris, preciosis rebus, gemmis, ordinata et contexta).

Oženjene građanke pokrivale bi glavu pečom (peplum), koja se spuštala niz vrat, a djevojke bi na glavi nosile vezene parte ili počelice ili bi svoju kosu vezale često bogatim upletnjakom ili čeljevima (crinalia gemmis preciosis decorata et deaurata). U kosu bi se utaknula bilo zlatna ili srebrna igla (acus argente desuper desurati), a oko vrata ogrlica od koralja (legibulum de chachedonia) ili zlatni lančić (monilia deaurat). Na prstima nosilo bi se skupocjeno prstenje, a na rukama krasne narukvice.

Imućnije gospođe nosile bi na prsima u srebrnoj okrugloj kutijici tzv. »Jagnuš« (Agnus dei = od sv. oca pape posvećeni vosak sa slikom jagnjeta) ili križiće sa moćima raznih svetaca.

Sobni namještaji građana bijahu jednostavniji od onih imućnijih plemenitaša. Obično bijahu to bojadisani kreveti i škrinje, stolovi i stolice te klupe iz jednostavnog drva.

Imućniji imali su stolice i klupe izrađene rezbarijama, a sjedalice bile su kožom presvučene.

Po sobama nalazili bi se skupocjeni sagovi.

Stolno posudje bilo je kod građana bakreno ili kositreno ,a i drveno, dok bi imućniji imali noževe, viljuške, žlice, vrčeve i čaše od srebra.

Stari Zagrepčani rado se zabavljahu. Bilo je zato mnogo prigoda. Tako se osobito slavilo vjenčanje, krštenje, imendani, sveta potvrda, razna crkvena proštenja, godovi cehovskih svetaca, Ivanjdan itd.

Od narodnih običaja dugo se uzdržao kod pokopa mrtvaca običaj tzv. »spričavanja« (recommendatio).

Nad lijesom pokojnika obično bi gradski školnik u hrvatskom jeziku pjevao »spričavanje«, kojim bi se pokojnik praštao sa suncem, mjesecom, zvijezdama, ženom, djecom, svim rođacima, prijateljima i služinčadi i sa svima sa kojima je ikada bio upoznat.

Dakako da bi se nakon ukopa slavile tzv. karmine.

Život građana uopće bio je patrijarhalan. Bilo je međusobnog poštivanja. Poštenje vladalo je u svakome pogledu, a svoje gradske »pravice« građani su »slobodne i kraljevske varoši na gradcu Griču« ljubomorno čuvali.

Tuđe su poštivali, a svojim se dičili!

I mi potomci starih Zagrepčana trebali bi od njih mnogo toga naučiti!

Ivan Ulčnik:

Naši stari zagrebački privrednici

(Nastavak 1.)

Ti podaci sačinjavaju prvi pokušaj privredničke povijesti od vremena, kada je čitava zagrebačka teritorija ujedinjena godine 1850. u jedinstvenu općinu slob. i kralj. glavnog grada Zagreba.

Suvišno je spominjati od koje su važnosti bila u tom prilogu spomenuta imena za razvoj i današnju veličinu dragoga Zagreba i pisac je nastojao da suhoparne podatke iz nadjenog »Gewerbesregister für Freie Gewerbe« upotpuni vlastitim sjećanjima i obavijestima, koje je primio od nasljednika tih starozagrebačkih privrednika, koji su kao marljivi i savjesni pioniri svojim radom polagali temelje za izgradnju jakog privrednog centra — savremenoga Zagreba.

Pojedina imena upotpunjena su kratkim historijatima odnosnih trgovačkih tvrtki tako, da to opisivanje prikazuje čitaocima u krupnim crtama portrete njihovih vlasnika i rezultate njihovoga rada.

Godine 1861. dobili su dozvole:

Hribar Antun, za krojački obrt u Novoj Vesi 18. Umro je prije kojih 40 godina u visokoj starosti. U tadanjoj Novoj Vesi i Kaptolu bio je

taj starac vrlo popularan, jer se je uvijek smatrao Ilircem i nosio ilirsku surku, koju nije odložio sve do smrti.

Hühn Julijo za trgovinu papira i pisaćih sprava u Ilici br. 23. Ovu trgovinu osnovao je Julio Hühn još god. 1853. Isti je bio rodjeni Nijemac iz Gere u Saskoj, a po vjeri evangelik. Svršio je trgovačku školu, pa je iza toga izučio litografski zanat u svom rodnom mjestu. Najprije bijaše uposlen kao litograf kod Albrechta. God. 1853. etablirao se je kao litograf i fotograf u Demetrovoj ulici. God. 1858. otvorio je u Ilici br. 23 prvu papirnicu, koja je god. 1861. ponovno registrirana. U god. 1870. proširio je posao sa tiskarom i knjigovežnicom u vlastitoj kući u Bregovitoj ulici br. 12. Trgovina papira selila se je više puta i to: u kuću Petešovu na uglu Ilice i Bregovite ulice (sada bazar König)), zatim u Milićevu kuću u Ilici 13, te konačno u Ilicu 10, gdje je ta tvrtka radila 32 godine.

Julijo Hühn u god. 1860. načinio je izvrsne fotografije Zagreba i okolice, napose Kaptola i stare katedrale. Te su fotografije upravo umjetnički izvedene. Zatim izvrsne litografske radnje o Zagrebu. Izradio je mnogo portreta historijskih lica, naročito bana Jelačića na odru iz god. 1859., koja slika je danas velika rijetkost. Svakako je bio prvi koji je kušao da dobrim reprodukcijama naše nacionalne ljude popularizira.

Mi koji smo poznavali starog Julija Hühna vidili smo u njem tipičan purgerski lik našeg starog Zagreba.

Julijo Hühn oženio se je god. 1860. sa Ivanom rodj. Pichler iz stare zagrebačke obitelji. Ona je umrla 3. IV. 1932. u visokoj starosti od 93 godine. Iz tog braka poteklo je sedmero djece. Najstariji sin Franjo preuzeo je posao 1. X. 1896., kada je Julijo Hühn umro. On je posao vodio sve do rata god. 1914., kada je posao sasma prestao. Dr. Kurt Hühn poznati specijalista za očne bolesti i primarius bolnice milosrdnih sestara. Lujza udova Hahn, Marija udova Grlić (sa sinovima, Leo, činovnik »Zagrebačkoga Zbora«, Šandor, vlasnik ljekarne sv. Ivana na Kaptolu i Štefo, major u Osijeku), Ema udova Frank, te Jelka udata Šobat.

Bazoli Josip za brijački obrt. Bazoli bio je po narodnosti Talijan. Otvorio je brijačnicu u Ilici br. 1, u kući Milosrdne braće. Taj posao bio je tada prvorazredan. K njemu su dolazili najelitniji zagrebački krugovi. Mali obrtnici nisu Bazolija rado gledali i to s razloga što je njegov posao bio moderno uredjen, a vladala je čistoća i disciplina. Bazoli bio je inteligentan obrtnik, pa je u vanjskom svijetu mnogo toga naučio. Ostale brijačnice bile su uredjene po domaću, pa bi se iz njih za vrijeme besposlice čula tamburica i šala. Bazoliju dolazila je gospoštija iz cijele zagrebačke okolice, a u pokladno vrijeme dolazile su se maskirati i dame, dakako samo iz boljeg društva. Bio je i kazališni vlasuljar. Sam Bazoli bio je uvijek elegantan, sa markantnom prosijedom bradom. Govorio je talijanski i njemački. K njemu na razgovor dolazili su ponajviše zagre-

bački Talijani kao graditelj De Luca, još danas živući crkveni slikar Antonini, zatim trgovac Antun Nosan, tadanji šef policije Gjurkovečki te ostali. Kako je stekao dosta novaca kupio je kuću u Ilici br. 168, koju stari Zagrebčani još i danas zovu »Bazolijevom kućom«. Kada se je gradila današnja Zrinjskijeva vojarna (bilo je to god. 1888.—1889.), uredio je Bazoli u svojoj kući lijepu restauraciju, u nadi da će sa vojskom praviti dobre poslove. Medjutim kako restauracija nije išla, to je za kratko vrijeme morao tu restauraciju zatvoriti, a izim toga se je jako zadužio. S razloga što nije mogao novčanim obvezama udovoljiti to je god. 1889. u svojoj brijačnici počinio samoubojstvo, ustrijelivši se. Naravno da je u ono doba taj dogodjaj u malenom Zagrebu prouzročio veliku senzaciju, a Zagreb je tada izgubio jednog markantnog čovjeka, kojeg se danas samo maleni broj Zagrepčana sjeća.

Saks Eduard za stolarski obrt u Ilici. Isti je kasnije imao poznatu trgovinu pokućtva, a posjedovao je u Zagrebu mnogo kuća, koje su stajale na cijeloj fronti u Gundulićevoj ulici na lijevoj strani od Ilice do Samostanske ulice. Ostavio je mnogo nasljednika, pa je to ime i danas dobro poznato.

Šviglin Josip za stolarski obrt u Ilici br. 137. Stolarijom se je bavio kratko vrijeme. Njegova supruga Rozalija bila je prva primalja u novouredjenoj bolnici Milosrdnih sestara. Kasnije je živio od kuće.

Baumgartner Lavoslav za trgovinu krojnom i platnenom robom. Isti je došao iz Madjarske u Zagreb, pa je već oko god. 1850. imao trgovinu i to u prizemnoj kućici na Jelačićevom trgu, gdje je nakon potresa god. 1880. sagradjena dvokatna kuća, koja je danas vlasništvo trgovine Lončarić. Pod stare svoje dane predao je trgovinu svojim nećacima Jakobu Kellu i Edmundu Bachrachu, koji su tu trgovinu vodili sve do god. 1910. pod tvrtkom »Lav. Baumgartnera nećaci«. Iza toga prešla je ta tvrtka u vlasnost Jurečić Filipa i Lončarića Ferde. Lavoslav Baumgartner umro je god. 1896. (Nastaviće se)

KNJIŽEVNOST

A. FREUDENREICH: »GLUMA«.

Strukovni priručnik za ideologiju, te teoretsku i praktičnu primjenu hrvatske pučke glume. Cijena Din 100.—, u pretplati Din 75.— Naručuje se kod zadruge Sklad, Zagreb, Gajeva ul. 2/B. VI. kat.

U izlozima zagrebačkih knjižara osvanuo je ovih dana ukusan prospekt, koji najavljuje izlaženje knjige pod gornjim naslovom. Ona naša publika, koja se zanima za kazališna pitanja i kazališnu umjetnost uopće, bila je prijatno iznenađena, to većma, što oglas najavljuje djelo jedinstveno u našoj književnosti, djelo, u kom je obuhvaćeno sve, što se odnosi na glumu i prikazivanje uopće. Aleksandar Freudenreich, već dugi niz godina neumorni propagator popularizirania kazališne umjetnosti u najširim slojevima našega naroda, unuk je velikoga osnivača i stvaratelja Hrvatskoga narodnoga kazališta Josipa Freudenreicha, a sin Dragutina. Članovima toplo preporučamo ovo djelo!

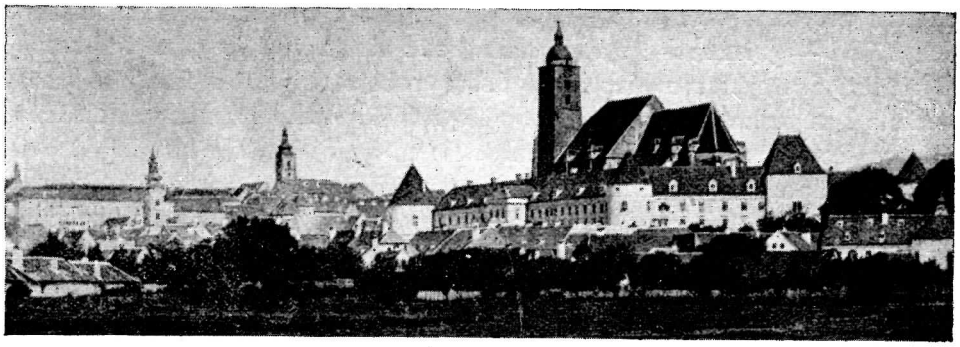

Ivo Franić: *(Nastavak 4).*

Stara katedrala u Zagrebu

I baš na ovoj činjenici izgrađuju svoja protivna mišljenja glavni nosioci teze, da u Zagrebu nije Ladislav gradio katedrale, ni monasterija. Ritter-Vitezović podvlači: da ni Felician, ni kralj Andrija II nigdje ne tvrde da bi Ladislav zidao (aedificasset) crkvu i monasterij, već samo »osnovao« (fundavit), »stvorio« (construxit), »ustanovio« (instituit). »Ondje, naime, gdje se kraljevi i ostali ne služe imenom crkve (ecclesia), nazivaju odvojeno episkopat i monasterij, a nigdje (ne spominju) — episkopat i crkvu, ili monasterij i crkvu, — zato ne čitamo ni kod Felicijana nadbiskupa, ni kod kralja Andrije II., da bi kralj Ladislav i Zagrebačku crkvu sagradio«.

Ritter Vitezović ističe, da se »pod imenom »eclesia« ne smije podrazumijevati sama zgrada (templum), već zajednica vjernika koja je bila podređena Zagrebačkom episkopatu«. No ako monasterij ne uključuje u sebi samo materijalnu zgradu gdje je kanonički kaptol zajednički obitavao, već, u prvome redu, samu zajednicu kaptola, sam kaptol, onda nije ni on trebao da sjedi u Zagrebu kad tude nije stanovao ni biskup (kao što i danas Čazmanski kaptol sjedi u Varaždinu, a Modruški u Senju), — već ondje, gdje je bila saborna crkva, njezin biskup i sjedište biskupije, a to je bila Čazma. To smo vidjeli iz povjesnih činjenica. Dakle, pred ovima sva protivna nagađanja otpadaju.

Zato Krčelić zaključuje: »i stoga nije (Ladislav u Zagrebu) uspostavio (erexit) episkopat, a još manje (sagradio) crkvu; već u Čazmi; pa makar da je biskupiju prozvao i Zagrebačkom, odredio ju je u ovo mjesto, jer je ležalo (u neku ruku) kao u sredini Slavonije, a ondje je postojala i tvrđava«. — I sam Osvald Thuz opravdava što je stanovao u Čazmi, ili Dubravi, ili Ivanić gradu, a ne u Zagrebu, time: da »aedes pontificia Zagra-

biensis nec satis tuta erat, — nec pro dignitate Episcopali satis ampla et magnifica — (biskupske zgrade u Zagrebu nit su bile dovoljno sigurne, — a niti za dostojanstvo biskupsko dosta prostrane i veličajne). — No mi vidimo i za biskupa Stjepana II, za koga kaže Ivan, Arcidakon Gorički da je »bio čovjek sjajan, i da je omogućio u svojoj biskupiji izgradnju više crkava, napose katedralne (stolne) crkve, čiji začeci pripadaju njemu«,[33] da u Zagrebu (1246) podiže samo malenu crkvu sv. Stjepana Prvomučenika, dok je popaljenu Čazmu nanovo podignuo; a znademo već otprije da je u Novoj Čazmi sagradio katedralu sv. Duha, da je kanonicima podignuo kurije, osnovao im prepozituru i snabdio ih, zasebno ovu, a zasebno kanonike, imanjima, što je i papa Inocent IV potvrdio na 23/V 1247.

Dok u Zagrebu nije bilo kanoničkog zbora, nije mu bila potrebna ni zgrada »monasterij«. To, međutim, ne obara pretpostavke Vjek. Klaića, ćak je čini i vjerojatnom,[34] da su i prije gradnje same katedrale »biskupi sebi sagradili u Zagrebu dvore«, a dok nisu podignuli crkve, da su dotle s kanonicima vršili službu božju u starijoj crkvi sv. Marije, koja bijaše u Zagrebu još prije osnutka biskupije, a stajala je negdje blizu Medvednice, koju su, po toj crkvi, zvali također i Cirkvenica«. A to tvrdi i Ritter Vitezović i Krčelić Baltazar.

I logika sama utvrđuje ovo mišljenje. Sam Zagreb bio je sasma neznatno mjestance, izvan linije saobraćajnih veza tadašnje kraljevine. Znademo, da je na kaptolskom brdu stajao kraljevski dvor »Castrum regia«. Biskupska kurija, o kojoj govori biskup Stjepan II (godine 1237), stajala je na mjestu današnjeg sjemeništa (crne škole). Na brdu Gradecu dizao se kulama utvrđeni županski grad koji se ne smije zamijenjivati s kraljevskim gradom na brdu Kaptola.[35] Oko županskog grada naselili su se tuđinci zanatlije. U ravnici, ispod Kaptola, stajala je Vlaška ulica (Vicus latinorum), koju jedni dovode u vezu s pribjeglim romanskim življem iz negdašnje Andautonije, drugi s naseljenim talijanskim zanatlijama koje da je doveo Stjepan II poslije provale tatarske. Ovo je manje vjerojatno, jer je »vicus latinorum« postojao i ranije kao izravno biskupovo naselje. Svo ovo žiteljstvo jedva da je brojilo koju stotinu duša. I toj šačici ljudi nikako nije trebala veličanstvena katedrala, kakovu neki žele da u mašti svojoj iskonstruišu.

»Fundacio Ecclesiae« — o kojoj govore i biskup Stjepan II i biskup Oswald Thuz, ako se odnosi na postavljanje temelja, slagalo bi se s pretpostavkom, da je prvu Zagrebačku katedralu počeo da gradi onaj biskup koji je osnovao i organizovao sam Zagrebački kaptol, a to je biskup Prodan,

[33] Tkalčić: ibid. str. 67.
[34] Vjek. Klaić: »Zagreb« 1913.
[35] Tkalčić: ibid. str. 61.

a ne kralj Ladislav. Jer je više no logično, da je za propisanu zajednicu kanonika bila potrebna i zajednička kurija. Vjerojatno da je u ovu svrhu Prodan prepustio kanoničkom zboru svoju biskupsku kuriju s imanjima »Zelina« i »Novo dobro« koje im je namijenio za izdržavanje. Iz isprave biskupa Stjepana II (1237) saznajemo i koja je to kurija bila, jer kaže: — kuriju, uz crkvu sa sjeverne strane, s ribnjakom koji postoji uz nju, dadosmo zajednici njihovoj (kanonika), pošto je i ranije bila njihovom od polaganja temelja crkve«. Ali »fundacio ecclesiae« može se uzeti i u smislu od utemeljenja crkve. U prvom slučaju odnosilo bi se postojanje do biskupa prodana, jer prije njega Zagrebačkog kaptola u Zagrebu nije ni bilo, u drugom mogla je to da bude i ona kurija u kojoj su nekada odsijedali zajednički i biskupi i kanonici, kad su, o velikim svecima, nailazili u Zagreb da služe velike i svečanosne obrede. Jedina kurija iza koje se nalazio ribnjak bila je današnja zgrada nadbiskupskog sjemeništa.

Iz ovih povelja ne vidimo ko je tu kuriju preoteo od kanonika Zagrebačkih. No znademo, da su kanonici živjeli razasuto,[36] da su kasnili na zajedničke molitve (psalme) i služenje misa, i da nisu imali dovoljno mogućnosti za zajedničku ishranu. Zato im biskup Stjepan I dariva godišnje 200 svinja i 200 kablića vina iz Zagrebačke biskupske pivnice. Biskup Stjepan II dodaje još 300 kablića vina, tako da im 1237 ovaj doprinos iznosi 500 kabala godišnje, »jer još uvijek nisu imali zajednički stan i hranu«. Iz ove darovnice proizlazi, da je biskup imao u Zagrebu svoje gospodarske zgrade, posjede i još jednu nastanbu, osim kurije koju je povratio kanoničkom zboru. Nigdje ne vidimo, da bi kanonički zbor imao i svoj monasterij, a kako prije Prodana nije ni postojao, nije ga ni trebao. Zanimivo je, da se u ispravi nadbiskupa Felicijana (1134) još nikako ne spominje »monasterium« u Zagrebu. U ispravi od 1217 kralj Andrija II ga izričito naglašava kao nešto što već postoji. Prema tome »Fundacio ecclesiae« odnosiće se na polaganje kamena temeljca stolne crkve koju je počeo da gradi biskup Prodan[37] između 1170 i 1175 godine (terminus ante quam non, i terminus post quam non).

Utvrđena je činjenica, da je 1217 biskup Stjepan I, u prisustvu kralja Andrije II, posvetio dograđenu stolnu crkvu.[38] Farlatti za njega doslovno kaže da je »zgradu stolne crkve, koju je sv. Ladislav ustanovio pod imenom i zaštitom sv. Stjepana kralja, svečanim obredom i ceremonijom, po zapovijedi kralja Andrije II, posvetio«. Dakle je 1217 bila gotova. A kako je započeta? Ne znamo. No iz zapisa historika stare stolne crkve sačuvali

[36] Ivančan: ibidem str. 20: »quod canonici non habuerint habitacula communia«.

[37] Tkalčić: ibid. 63.

[38] Tkalčić: Monum. hist. episcop. Zagreb. vol. II p. s. Andrija II kaže: »in eodem banatu (s. Ladislaus) episcopatum instituit, et monasterium in honorem s. Stephani regis construxit et Ecclesiam per venerabiles Episcopos dedicari fecissemus«.

su nam se izvjesni neizravni dokazi, koje su nesavjesni restauratori, onamo od kanonika Znike, pa do nesrećne uspomene Bolléa, vrlo uspješno uništili. U opisu fra Raphaela Levakovića spominje se, da je još u XVII vijeku stajao pred vratima sakristije nadgrobni kamen Jelisave kćeri Zagrebačkog župana Valentina, datiran s godinom 1200. Međutim Pavle Ritter-Vitezović spominje ga na desnoj strani Timotejeve bazilike u kojoj se, u njegovo doba, nalazio žrtvenik i kor sv. Ladislava. Iz spisa i s nadgrobnih ploča znade se da su u staroj katedrali bili sahranjeni biskupi: Prodan († 1175), biskup Dominik († 1201) i biskup Gothardus († 1215). To, dabome, još ne dokazuje, da je već u vrijeme njihove smrti i postojala stara katedrala. Ali se znade, da su se pokojnici mogli sahranjivati već u posvećenu zemlju, dakle, i prije no što je crkva bila sagradjena.[40] Prema sačuvanim zapisima prvi ovdje sahranjeni pokojnik bio je biskup Prodan, osnivalac i organizator Zagrebačkog Kaptola, godine 1175. Posljednji prije posvete zakopan je 1215. Ne znamo da li i ovaj samo u gradilište, no vjerojatnije već u crkvi, jer je ista posvećena 1217.; prema tome, već je morala davno da bude pod krovom. Ako je uistinu Prodan prvi mrtvac koji je bio ukopan u gradilište crkve, a vjerojatno jest, jer drugih zabilježaka ni spomenika nemamo, a za svakog biskupa ipak znademo gdje je umro i sahranjen, onda je više no vjerojatno da je sam Prodan i započeo s njezinom gradnjom. Kako to nije bila nikako nekakova veličanstvena i ogromna zgrada, vremenski razmak od 1170 do 1217 više je no dostajao da se ona izgradi i okonča.

A gdje je stajala ta prva katedrala? Po Farlattijevom opisu staroga Zagreba[41] izlazi slijedeće: »Grad se prostirao na ravnici kroz koju je tekao potok Cirkumnica izmedju dva brežuljka, čiji su obronci imali lagan i položiti uspon; onaj istočni od njih zvao se brdo Grech (Grič), a drugi, zapadni, brdo Zagreb. Otud, kažu, da je i grad dobio svoje ime. Na ovom su, kako pripovijedaju, bili sagradjeni i stolna crkva i zgrade u kojima su trebali da stanuju biskup i kanonici«. Ovaj pasus, da je grad ležao u ravnici, naveo je I. Tkalčića[42] na zaključak: — »Zagreb se u ono doba sastojao samo iz današnje Vlaške ulice gdje se u polju nalazila i stolna mu crkva, i taj je grad bio oplijenjen i sažgan, a stolna mu crkva toliko oštećena da se kašnje nova i na drugom mjestu morala graditi.«

Nastaviće se.

[40] Tkalčić: Prvost. crkva Zgb. str. 6.
[41] Farlatti V. str. 336.
[42] Tkalčić: Povijest hrvatska str. 9.

Viktor Rudolf:

Grad Zagreb — kolijevka Ilirizma

Ilirski pokret je kolektiv nastojanja oko kulturnog preporoda hrvatskog naroda. Zametak toga nastojanja nalazimo u onim slobodarskim idejama, što se krajem 18. stoljeća širile Evropom i za koje su se borili Francuzi: bratstvo, jednakost, sloboda. To su čiste nacionalne ideje, po kojima treba da prestaju razlike izmedju staleža, pa svi gradjani u državi imaju jednaka prava, ali imaju snašati i jednake terete. Svijest o zajedništvu tome raspirivali su tadašnji književnici naročito u Nijemaca, jer su pjesmom i živom riječi oduševljavali svoj narod. Taj pokret zahvatio je iznajprije Čehe, pa baš njihovim radom probudio se i u nas Hrvata zanos za prosvjetnim radom. Pa i sami Madjari dadoše nam primjer rada oko čuvanja narodnog jezika, jer reforme cara Josipa osiliše ih na otpor protiv ponijemčivanja. Nastojanja pako Madjara, da nama Hrvatima narinu svoj jezik, urodila su plodom, da se i u nas počela voditi briga oko narodnog jezika i narodnog prosvjećivanja.

Već je naprijed istaknuto, da biskup Vrhovac nije uspio sa svojim proglasom oko sabiranja narodnih umotvorina. Ali u isto vrijeme (1813.) započela se živa akcija mladih Hrvata, koji su bili na visokim školama u Beču i Gracu, oko narodne stvari. U Beču su se sastajali djaci u gostionici Morgenstern, koju su zvali »Danica«. Ondje bijahu Dorčić, Šporer, Mihanović. U Gracu opet osnovano je djačko društvo »ilirski klub«, u kojemu su bili Demeter, Gaj i Kurelac, a u njihov klub dolazili su često Miklošić i Stanko Vraz. Jedni i drugi revnosno nastoje oko narodnoga jezika i snuju, kako bi se pokrenule novine i izdavale knjige. Mihanović je doduše već 1818. godine dobio dozvolu da u Beču izdaje »Oglasnik ilirski«, ali je poznato da radi slabog odziva nije mogao izdati ni prvi broj. Znak je to bio, da se duh narodnosti onda nije bio još probudio. Prilike su bile tada takove: prosti puk čitao je samo kalendar, a gospoda su čitala tudje novine. Godine 1815. štampao je Mihanović u Beču knjižicu pod natpisom: »Reč domovini od hasnovitosti pisanja u domorodnom jeziku«. Moto je ove knjižice a po tome i domoljubne ideje u njoj iznesene ovim riječima: »Vse kaj žive, i prirodnog glasa ima, Vu njem drhće, plače, i vsaku ćut očita«.

U Zagrebu su se pako — ponajviše zaslugom profesora Mojsesa — sakupljali djaci i kovali osnove za budućnost Hrvatske. U tome kolu mladih domorodaca bijahu Babukić, Derkos, Antun Mažuranić, Dragutin Rakovac, Matija Smodek i dr. Profesor Mojses dobro je poznavao i Gaja, još iz njegovih djačkih vremena, te je u njemu spoznao mladića, koji bi mogao oko sebe sakupiti ljude, voljne radu za knjigu i domovinu.

I nije se prevario. Gaj kao mladić od 23 godine stupa na čelu pokreta i preporoda hrvatskoga naroda. Što nijesu mogli učiniti ni stariji ljudi, književnici, jer u njih nije bilo dovoljno energije, ni odredjenog cilja, učinio je Gaj. On je god. 1831. svršio pravne nauke i godine 1832. vraća se u Zagreb, gdje je medju mladeži već bilo veoma živo. Prva mu je bila briga da izda novine.

Krajem ožujka 1832. godine predao je Gaj preko županijske oblasti zagrebačke molbu hrvatsko-ugarskom vijeću, da smije izdavati u Zagrebu političke hrvatske novine s beletrističkim prilogom. Tu su molbu preporučile osim zagre-

bačke županije još i ostale, pa tako i gradovi Zagreb, Varaždin, Križevci i Krapina. U zapisniku zagrebačke županije od 31. ožujka 1832. čitamo ovaj zaključak: »Ova skupština želeći u svako vrijeme podići narodni jezik, a s jezikom i narodnu prosvjetu, da može stupati uporedo sa svim obrazovanim narodima Evrope; za tim gledajući na to, da mnogi ne znaju niti njemačkoga jezika, pa ne mogu ni da doznadu svagdašnje vijesti i dogadjaje, u čemu bi im se preko hrvatskih domorodnih novina pomoglo, osobito zato, da se mogne usavršavati i pomalo podići naš narodni jezik, zaključuje: da se zamoli visoko namjesništvo, neka kod previšnjega mjesta ishodi privilegij spomenutome gospodinu.« Protiv Gajeve molbe ustao je prvi tadašnji turopoljski komeš Dane Josipović i zahtjevaše, da županija ovu molbu ne preporuči. Mora se naime primjetiti, da je Josipović pristajao uz one Hrvate, kojima je madjarski jezik bio jezik domovine (lingua patria). Županija se nije obazirala na ovo traženje komeša Josipovića, jer je bila osvjedočena, da je bilo potrebno izdavanje hrvatskih novina, za što se založiše svi slobodni gradovi Hrvatske, sve županije, pa i biskup Alagović i skoro čitav Kaptol.

Namjesničko vijeće riješi već 14. svibnja 1833. Gajevu molbu u toliko povoljno, da je dopustilo izdavanje novina, ali bez ikakove politike. Prema tomu moglo bi se izdavati strogo beletrističke novine.

Sada Gaju nije preostalo drugo, nego da se obrati na samoga cara Franju. Na putu u Beč svrati se u Požun, gdje je baš zasjedao sabor. Tu se Gaj sastane s hrvatskim poslanicima: Jankom grofom Draškovićem, Antunom Kukuljevićem i Hermanom Bužanom, te sa križevačkim županom Ludvikom Bedekovićem. Ondje su se nalazili i mladi juratoši, koji su dopratili hrvatsku gospodu na sabor.

Gaj je sada njima razložio svoj program: ponajprije se ima uvesti novi pravopis, onda preudesiti gramatika prema duhu slavenskoga jezika, čime je očito imao na umu zamijeniti kajkavsko narječje štokavskim; potom započeti izdavati političke novine s beletrističkim prilogom, a konačno još i osnovati u Zagrebu tiskaru, da se osigura izlaženje novina i publikovanje narodu toliko potrebnih knjiga.

Kad je Gaj stigao u Beč, zatražio je privatnu audijenciju, koju je posredstvom grofova Draškovića i Kolowrata i dobio. Kolowrat je prema tadašnjim prilikama bio odani češki rodoljub, pa se kao Slaven zauzeo za molbu Gajevu. Spominje se, da je molbu caru preporučio i nadvojvoda Franjo Karlo, koji je u to doba učio hrvatski jezik.

Dne 29. svibnja 1833. godine stupio je Gaj pred cara. Simpatična pojava mladoga Hrvata u čas osvoji cara. U razgovoru s Gajem upitao ga car, da li i Madjari imaju novine, a kad mu je Gaj jesno odgovorio car mu odgovori: »Ja, ja, die Ungarn! Die machen uns wohl viele Geschichten; sie schreiben zu viel, und wollen, dass die Croaten nichts schreiben.« Na koncu je car dodao: »Ja, ja, die Ungarn; Die Ungarn! Sein sie nur ganz getrost, ich werde schon das Nöthige tun«. Ovom je audijencijom bila riješena sudbina Gajevih novina, a potom možda i čitavoga ilirskoga pokreta.

Nu Gajeva molba za izdavanje novina nije bila ni poslije ove audijencije riješena, jer je trebalo sakupiti informacije o karakteru Gajevu preko pouzdanika bečkih u Hrvatskoj. Tražile se obavijesti, zaslužuje li Gaj potpuno povjerenje u političkom obziru, ne će li Gaj novine upotrebljavati na zlo, i da li su novine

za Hrvate uopće potrebne. Izvještaji zagrebačkoga odvjetnika Mirka Delivuka te profesora filozofije na zagrebačkoj pravoslovnoj akademiji Stjepana Mojsesa, rodjenoga Slovaka, govorili su odlično o Gajevim sposobnostima, o njegovoj velikoj obrazovanosti, i o njegovu dobru glasu, a novine da su od koristi za narod. Treći pouzdanik, Juraj Zlatarović, činovnik poreski u Samoboru, podnio je nepovoljan izvještaj, i da se poslušalo savjet Zlatarovićev, Hrvati bi mogli do vijeka ostati bez novina.

Krajem godine 1834. stiglo je rješenje o izdavanju Gajevih novina. Ovim rješenjem dobili su Hrvati dvoje novine, jedne političke: »Novine Horvatske« a druge literarne »Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka.«

Na 20. listopada 1834. izadje Gajev »Oglas«, kojim je pozivao na pretplatu. I dne 6. siječnja 1835. izidjoše prvi put »Novine Horvatzke«, da priprave naš svijet, da će za koji dan izići i prilog novinama »Danicza«. Prvi je članak za novine napisao otpušteni profesor Ljudevit pl. Jelačić. »Danicza« je izišla dne 10. siječnja 1835. s ovim motom: »Narod prez narodnosti — Jetelo bez kosti«.

Danicza« je u prvome broju donijela pjesmu Dragutina Rakovca: »Danicza«, u kojoj pjesmi kaže, kako se s danicom započinje svaki posao, pa treba da se s Danicom počne raditi i kod nas. Svoju pjesmu završuje ovim riječima:

»Z Danicum
budimo se i poslujmo,
složnem korakom putujmo;
da nam ono ne pogine
kaj je naše od starine
z Danicum.«

Pjesma je pisana starim pravopisom zagrebačkim. Ali već u prvom broju Danice nalazimo i štokavsku pjesmu »Granici i Danici«, koju je spjevao Vjekoslav Babukić.

»Novine« su izlazile utorkom i subotom, a »Danicza« samo subotom.

Danica je od prvoga časa okupila oko sebe ponajviše mlade darovite pisce, te je taj časopis postao pravo glasilo za sve prosvjetne i domorodne težnje tadašnjih narodnih prvaka. U njoj saradjivahu odmah u početku ovi pisci i pjesnici kajkavci: Dragutin Rakovac, Pavao Stoos, Ljudevit Farkaš Vukotinović, Janko Drašković, Josip Marić, Tomo Blažek, Aleksander Zdenčaj, Juraj Rusan, a pored njih štokavci: Vjekoslav Babukić, Ivan Mažuranić, Antun Mihanović, Juraj Tordinac, Mato Topalović, Ignjat Brlić, a u tome se kolu našao i Slovenac Stanko Vraz.

Kajkavci su ispočetka pisali svojim narječjem, ali već tijekom prve godine primicali su se već neki i govoru štokavskome. Pisale se pjesme i članci u prozi. Vrijednost proizašlih članaka možda se manje cijenila, tražila se više pjesma i to ponajprije domoljubna. To svjedoči povik Slavonca pisca Grge Čevapovića koji kaže i poručuje: »Po ilirski, naški zapjevajte! Mi za članke ne marimo, znajte!« Već u 5. broju Danice štampa Gaj svoju pjesmu »Još Hrvatska nij propala«, a u 10. broju izadje Mihanovićeva pjesma »Lijepa naša domovina«.

Nastaviće se.

Katedralis:

ONI IZ KAZALIŠNE . . .

Roman iz sumornih dana

(Nastavak 3)

— Blijed ste i vi, koji ste rodjeni kozer, gotovo ste potpuno zatajili!

— Htio sam vam sve reći!

— Vaše privatne stvari?

Galić se trgnuo. Odgovorio je tiho:

— Da, to doista ne bi imalo smisla . . . I što vas mogu zanimati čudni dogodjaji iz mog života? . . . I s kojim bi vas pravom smio molestirati!

Gospodja je odgovorila začudjeno:

— Vi ste još dijete, gospodin Galić! Saberite se!

Pružila mu ruku i on je izašao iz zrinjevačke palače potpuno utučen. Počeo je shvaćati Dizmuševe riječi da on, — Ivo Galić, — nema ništa za tražiti u nekim salonima. I s kojim bi on pravom se mogao ispovijedati jednoj dami, koja mu može svakoga časa zatvoriti vrata svoje kuće. I što je ta Dorotheja von Zell Thann njemu, riporteru jednog lista koji se bori protiv svih Zell Thannova i Borzaga u Hrvatskoj? . . . Moguće mu na to daju pravo neki njezini slabi časovi? . . . Nešto što se je odigravalo u samoći njezinog salona i što on ne smije javno nikome priznati? . . . Jedna njezina riječ i on će biti smjesta odaslan na frontu . . . Pa ja sam zaista komičniji od slijepca i Dizmuša . . . Oni barem smiju priznati da su zaljubljeni u Asju!

I Ivo Galić podje do Kazališne kavane. Dvorana je bila gotovo prazna. Sjeo je u kut i razmišljao:

— I pogledi tog Borzage i Dorotheje von Zell Thann strašno su sumnjivi . . . Kao da je adjutant namigivao . . . I tko zna nije li ona i s njim povezana s nekim slabim časovima? . . . Bivša subreta! . . . I tko sve nije prošao njezinim boduarima? . . . Velika metresa!

I kod te riječi uskrsne mu u mislima Asja.

— Ja sam i nju nazvao metresom . . . Nju, malu licejku iz gornjega grada . . . Djevojku, koja je život poznavala tek iz knjiga, koje sam joj ja donosio . . . Djevojku, koja je plakala nad Domjanićevim stihovima . . . Prokletstvo! . . . I tko zna što sada rade oni iz zrinjevačke palače?

Pozvao je nervozno konobara:

— Donesite mi konjaka!

Pio je a misli su mu postajale sve življe.

Oko ponoći došao je do njegovog stola kritičar Lunaček. Smiješio se:

— O, vi u smokingu?... I konjak pred vama?... Jeste li za jednu partiju šaha?... Koji vam je vrag?... Čujem da ste se spleli s onom madjarskom larfom?... Pustite vi tu Julišku, ili kako se već zove?... Da nije bilo nadvojvode bila bi svršila u Kožarskoj ulici... Odakle znam?... Pa to barem nije teško... U Zagrebu se sve zna... A prije vas bio je tenor Jastrzebsky... To valjda i vi znate!... A koji vam je vrag?... Vi i figure krivo postavljate?...

Galić je pravio krive poteze. Lunaček je gundjao:

— A čujem da zalazite i u salon te misterijozne madam Zell Thann? ...A dali vi znate, Galić, da su ćilimi tog salona pokradeni po okupiranoj Srbiji?... O tom je bilo govora i u javnosti... Bečki socijalistički list donio je nekoliko provjerenih kradja i da nije bilo visosti, koji je prije Zell Thanna posjedovao tu Julišku, slučaj se ne bi dobro svršio za njegovu ekselenciju... Sve ekselencije kradu... I nema veće fabrike u toj slavnoj monarhiji u kojoj nebi bilo upleteno i ime neke ekselencije... Dobavlja se papir namjesto potplata, koprive namjesto vune, željezo se preuzimlje kao bakar, a kupljena goveda za vojsku ulaze na jedna vrata gdje se preuzimlju i izlaze na druga da ih se ponovno preda dobavljaču za prodaju... Tako niču vile u Tuškancu i kupuju se palače u centrumu grada!

Galić je nervozno srkao cigaretu, Lunaček se zlorado smiješio:

— Iu toj kriminalnoj konjunkturi stvara se neki novi Zagreb... Liferanti se voze u ekipažama, bivše nadvojvodske metrese otvaraju salone za Hrvate bez šije, kramare koji čeznu za plemstvom, plitke mozgove koji posižu za višom dietenklasom i glupane, koji sa izjavama najdublje lojalnosti postaju neke važne figure... I što vi, lirski poet, imate tražiti u toj lepoglavskoj procesiji?

Sve te Lunačekove reske riječi djelovale su na Galića kao štektanje mašinske puške, čiji su hičevi razarali njegove lažne iluzije o salonu Zell Thann i njegovoj prima balerini Dorotheji von Zell Thann. I pričini mu se kao da ta sitna crnka s neobično velikim crnim očima predvodi neki ludi ples — kazačok —, a propali mršavi aristokrati s neobično dugim rukama, oficiri s blaziranim licima, ugojeni govedari, vinotršci, kožari i ostale trgovačke branše za vojnu dobavu urliču i plješću neki sve brži i sve divljačkiji tempo.

Lunaček je sve zadovoljnije nastavljao:

— I skinite sa te madam Zell Thannove njezine večernje svilene toalete, oduzmite joj nimbus generalice, miris kolonjske vode i pariških parfema i pred vama će ostati obična Juliška iz broja 6 u Kožarskoj ulici!

— Dosta! — viknuo je Galić nervozno i posvema utučen izašao iz kazališne kavane. Bojao se Gornjega Grada i susreta sa Dizmušem, a tko zna što će mu reći i Asja. Zar nije ona te noći progovorila i riječi su joj bile teške kao od kamena. Nije vjerovao da bi mogla otići. I kuda

bi mogla ta siromašna djevojka? Bila je to sama njezina tragikomična revolta, koju bi on mogao sa dvije riječi potpuno umiriti.

Lunačekove riječi ipak su otrle patinu sa salona Zell Thann i gospodje generalice Dorotheje i Ivo Galić je morao sam sebi priznati da je onaj gornjogradski stančić prava jezgra njegovog života. Počeo se dapače oduševljavati s nekim čudnim osnovama. Kupiti će Asji tkaninu za modru haljinu... Nabaviti će široki panama florentiner i povesti će je sa sobom na prvu priredbu Crvenoga Križa. Gospodja Dorotheja Zell Thann biti će konsternirana i pitati će: — »Tko je ta gospojica?« — a on će odgovoriti: — »Moja žena!«... Da, moja žena. Iako će ona još štogod zapitati, on će sa posmijehom odgovoriti: — »Zar vas mogu zanimati moje privatne stvari?«. To će biti divan revanš za današnju večer. I za gospodina Dagoberta von Borzagu, koji vjerojatno još i sada sjedi sa generalicom na pokradenim sagovima i u dvoje ispijaju zeleni tokajer.

U mislima mu Asja postaje sve bliža i on se brzim koracima uspne Mesničkom ulicom u Gornji Grad.

Kućna vrata bila su otvorena. Dosjeti se da ih je samo zasunuo kada je izašao.

Iz dvorišta zapazi da petrolejka još uvijek gori.

Unidje u polutamnu sobu i stane.

Postelje su bile neotkrivene, a na divanu je sjedio Dizmuš pognute glave i pušio.

Ivo ga je zapitao nervozno:

— A gdje je Asja?

Dizmuš je odgovorio muklo:

— Otišla je!

— Kuda?

— Iz te proklete kuće! Tako je rekla... I neće se više povratiti! — govorio je Dizmuš muklo. — Stvorio si iz tog doma grobnicu... I ako misliš da ti je Asja bila na putu tvojoj sreći, onda si sam sebe prevario... I svršiti ćeš kao i onaj mladi slovački učitelj Raha.

Ivo je kriknuo bijesno:

— Idiot!... Zar ti misliš da sam ja Dizmuš Galić?

— Ti si mnogo manje! Ti sam sebi lažeš! Ja barem sebi istinski priznajem svoje slabosti i kada će svi puti biti zapretani ja ću posegnuti za tim svojim vojničkim sandukom i sa istom pištoljom kao Raha...

Nastaviće se.

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. tajnik, Vodnikova ul. 10. — Tehnička redakcija: Katedralis. — Uredništvo i uprava: Gajeva 7, II. kat. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.

Kupujte tamo – gdje kupuju svi

Kastner i Öhler

Zagreb.

Ilica 4 **Ilica 4**

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe

IVAN PENIĆ D. D. ZAGREB

Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

SPECIJALNA

SIRANA

PRODAJA MASLACA I DELIKATESA

M. BEK - ZAGREB

PRERADOVIĆEVA 2 - TELEFON 5287

Jugoslavensko industrijsko i trgovačko d. d., Zagreb

Washingtonov trg 1 (prije Trg Burze) — Telefon broj 26-67 i 20-17

Generalno zastupstvo

tt. ROBERT BOSCH A. G. Stuttgart

Prodaja: Buick automobila, svih Bosch proizvoda, Seiberling guma, i svakovrsnog auto pribora.

Specijalna Bosch radiona za popravke.

Najbolje sredstvo za čišćenje odijela je

DAJTE VAŠA ODIJELA ČISTITI TAMO, GDJE VIDITE U IZLOGU GORNJI ZAŠTITNI ZNAK

Utemeljeno 1892

Knjigotiskara BRAĆA KRALJ

Telefon 4824 ***ZAGREB*** *Pavla Radića 9*

Preuzima *sve vrsti tiskanica uz najkulantniju poslugu: kao trgovački dopisni papir, listovne kuverte, račune, dopisnice, posjetnice, osmrtnice itd. Cijene vrlo umjerene.*

Izradjuje *tiskanice u blokovima te zaručne i vjenčane karte, oglase, letake, kao i sve tiskanice u reklamnu svrhu i za sve uredske potrebe. — Podvorba brza i solidna.*

WEINBERGER I DRUG

BOJE, ČETKARSKA I MATERIJALNA ROBA

Jelačićev trg 6 - Telef. 28-16 ZAGREB Ilica 40 - Telefon 36-72

Nabavno vrelo **speceraja i delikatesa** uz najpovoljnije dnevne cijene kod tt.

NA VELIKO **IVAN KOHEK** NA MALO

Jurišićeva ul. 16 — Petrinjska ul. 38 — Ilica br. 2 — Pod Zidom (Dolac) 9
Kvaternikov trg 1 (ugao Vlaške i Frankove ul.)